

Faculteit Rechtsgeleerdheid
Levens Instituut voor Criminologie
Werkcollege Criminologische Praktijk
Academiejaar 2011 - 2012

KATHOLIEKE
UNIVERSITEIT
LEUVEN

***VERKENNEND ONDERZOEK OMTRENT DE
DIGITALISERING VAN HET ONDERWIJS IN DE
GEVANGENIS EN WEBLEREN.***

NAAM: ELINE HENDRICKX

STAGEPLAATS: VOCVO

STAGEBEGELEIDER: KATRIEN MESTDAGH

Inhoudsopgave

Abstract

Inleiding

Deel I: Literatuurstudie	1
1. Wat is webleren?.....	1
2. Dienst- en hulpverlening aan gedetineerden: wettelijke kaders.....	4
3. De gedetineerde en het onderwijs.....	14
4. Stand van zaken bij Justitie omtrent webleren en de digitalisering van het onderwijs.....	15
5. Probleemformulering.....	16
Deel II: Methodensectie	18
1. Dataverzamelmingsmethode.....	18
2. Steekproeftrekking.....	20
3. Dataverwerkingsmethode.....	21
Deel III: Resultaten	22
1. Hoe ver staat het digitaliseringproces in de gevangenis?.....	22
1.1 Houding tegenover digitalisering.....	22
1.2 Risico's van de digitalisering.....	22
1.3 Voordelen van de digitalisering.....	25
2. Wat is er mogelijk in de gevangenis betreffende de digitalisering van het onderwijs?.....	27
2.1 Moeilijkheden.....	27
2.2 Aanwezigheid basisinfrastructuur.....	29
2.3 Mogelijkheden.....	29
3. Wat heeft men nodig om de digitalisering van het onderwijs succesvol te realiseren?.....	32
Deel IV: Discussie	34
Deel V: Conclusie en aanbevelingen	37

Bibliografie

Bijlagen

Abstract

In dit onderzoek wordt nagegaan hoe verschillende partijen zich positioneren tegenover de digitalisering van het onderwijs binnen de gevangenis. Bovendien worden de risico's en moeilijkheden van die digitalisering weergegeven. Hieruit blijkt dat de gevangeniscontext en de infrastructuur de meeste moeilijkheden geven. Het veiligheidsrisico wordt het meeste aangehaald door de respondenten. Eveneens worden de voordelen en mogelijkheden onderzocht. Zo zou de digitalisering een positieve invloed hebben op de sociale re-integratie van de gedetineerden. Daarnaast kan het onderwijsaanbod verruimd worden. Een goede infrastructuur zorgt ervoor dat de digitalisering succesvol gerealiseerd kan worden. Coaching en begeleiding is eveneens een succesfactor.

Inleiding

Het onderwijs in de samenleving wordt meer en meer gedigitaliseerd. Het afstandsonderwijs maakt het mogelijk dat wij allerlei cursussen en opleidingen kunnen volgen van thuis uit. Wij kunnen zelf bepalen waar en wanneer we studeren. Tijdens mijn stage bij het Vlaams ondersteuningscentrum voor volwassenenonderwijs, vroeg mijn stagemeester zich af of het onderwijs in de gevangenis ook gedigitaliseerd kon worden. Zodat gedetineerden eveneens de kans krijgen om afstandsonderwijs te volgen. Ze stelde zich eveneens vragen over de mogelijke risico's en moeilijkheden van die digitalisering in de gevangenis. Daarnaast wou ze weten wat de mogelijkheden en de voordelen zijn van die digitalisering van het onderwijs.

Dit onderzoek gaat over de digitalisering van het onderwijs in de gevangenis en webleren. Het was mijn taak na te gaan hoever het digitaliseringproces in vijf verschillende gevangenissen stond. Daarnaast werd onderzocht wat de houding was van de verschillende partijen tegenover die digitalisering. Eveneens werd gezocht naar risico's en voordelen. In een tweede onderzoeksvraag werden de mogelijkheden en de moeilijkheden bestudeerd. Daarnaast werd de basisinfrastructuur onderzocht in de verschillende gevangenissen. In een laatste onderzoeksvraag werd gezocht naar elementen die essentieel waren om het onderwijs succesvol te digitaliseren.

Aangezien zeer weinig onderzoek beschikbaar is omtrent dit onderwerp, is dit verkennend onderzoek relevant. Daarnaast kan dit onderzoek relevant zijn om het hulp- en dienstverleningsaanbod aan de gedetineerden te optimaliseren.

In dit onderzoek zal gestart worden met een literatuurstudie. Hieruit zullen tevens de probleemstelling en de onderzoeksvragen voortvloeien. Daarna wordt ingegaan op de methode die gebruikt is om het onderzoek te voeren. In een derde deel worden de resultaten per onderzoeksvraag weergegeven. Vervolgens worden deze resultaten besproken in de discussie. Ten slotte wordt een conclusie weergegeven en eveneens zullen enkele aanbevelingen geformuleerd worden.

DEEL I: Literatuurstudie

In de literatuurstudie wordt nagegaan wat al bekend is betreffende webleren en de digitalisering van het onderwijs binnen de gevangenis. Ten eerste zal het begrip “webleren” gedefinieerd worden. Daarna worden alle wettelijke kaders omtrent dienst- en hulpverlening aan gedetineerden besproken. Vervolgens zal dieper ingegaan worden op het onderwijs aan gedetineerden. Hierna volgt een stand van zaken omtrent het webleren en de digitalisering van het onderwijs in de gevangenis. Ten slotte wordt het probleem beschreven en worden de onderzoeksvragen opgesteld.

1. Wat is webleren?

1.1 Definiëring

Tegenwoordig kan men via allerlei wegen nieuwe opleidingen of bijscholingen volgen. Zo wordt er bovendien onderwijs aangeboden via het internet. Wanneer les wordt gevolgd via het internet, gebeurt dit op zelfstandige basis. Er wordt geen gebruik gemaakt van een leerkracht en een leslokaal. De cursist(e) studeert waar en wanneer hij/zij wil.¹

In de wetenschappelijke literatuur worden verschillende definiëringen voor webleren gevonden. In deze literatuurstudie zal de definitie van Clark en Mayer gehanteerd worden.

“We define e-learning as instruction delivered on a digital device such as a computer or mobile device that is intended to support learning. The forms of e-learning have the following features:

- stores and transmits lessons on CD-ROM, local internal or external memory, or servers on the internet or intranet*
- includes content relevant to the learning objective*
- uses media elements such as words and pictures to deliver the content*

¹ <http://vdab.be/webleren/webleren.shtml>; <http://www.weblerenmaakdeklik.be/>, 28 mei 2012.

- *uses instructional methods such as examples, practice and feedback to promote learning*
- *may be instructor-led (synchronous e-learning) or designed for self-paced individual study (asynchronous e-learning)*
- *helps learners build new knowledge and skills linked to individual learning goals or to improved organizational performance”²*

Uit deze definitie blijkt dat het webleren in twee situaties gebruikt kan worden. Wanneer een cursist op zelfstandige basis een opleiding wil volgen, kan hij/zij dit doen via webleren. Alle lessen en oefeningen staan online en men hoeft zich niet te verplaatsen naar een leslokaal. De cursist bepaalt zelf waar en wanneer hij/zij studeert. Een leerkracht kan evenzeer gebruik maken van het webleren. Zo kunnen oefeningen en opdrachten met betrekking tot de geziene leerstof online verstuurd worden naar de leerlingen. Wanneer deze ingevuld zijn, worden de oefeningen teruggestuurd naar de leerkracht. Zo kan de leerkracht met behulp van webleren zijn lessen aantrekkelijker maken voor de leerlingen.

1.2 Voordelen van webleren

Uit een onderzoek van Fernandez blijkt dat er verschillende voordelen zijn van webleren. Een eerste voordeel heeft betrekking op de onmiddellijke feedback die je krijgt als cursist. Na het maken van de oefeningen, worden de oplossing dadelijk weergegeven. Zo weet de leerling meteen met welke onderdelen van de leerstof hij/zij nog problemen heeft. Deze onderdelen kunnen dan opnieuw doorgenomen worden door de cursist. Daarnaast kunnen de opdrachten elektronisch doorgestuurd worden naar de leerkracht. Dit heeft als voordeel dat men geen papieren versies moet afprinten en afgeven. De fouten kunnen rechtstreeks in het document aangeduid worden. Zo krijgt de leerling(e) een beter overzicht van de fouten die hij/zij moet verbeteren. Tevens kunnen de opdrachten vaker beoordeeld worden door de leerkracht, waardoor de leerlingen meer feedback en vooral meer gerichte feedback kunnen krijgen. Dit alles draagt bij tot een betere interactie tussen leerkracht en cursist. Evenwel mag niet vergeten worden dat de

² R.C. Clark & R.E. Mayer, *E-learning and the science of instruction*. San Francisco, Pfeiffer, 2008, 8-9.

inbreng van de leerkracht onontbeerlijk is voor de leerlingen tijdens het studeren. Het werken met nieuwe technologieën als webleren verrijkt het lesgeven.³

1.3 Nadelen van webleren

Leerkrachten moeten ervoor opletten dat ze ook niet te veel focussen op het gebruik van nieuwe technieken zoals webleren. Wanneer ze dit wel doen, maken ze een zeer grote fout. Ze verliezen de interactie met hun leerlingen uit het oog. Zo krijgen de leerlingen een passieve rol en worden ze niet meer betrokken in het leerproces. De leerkrachten moeten zich blijven richten op het leerproces dat leerlingen doormaken. Ze moeten zich focussen op de leerlingen en wat deze ervaren tijdens het leren. Webleren biedt voort de leerkracht een instrument om te gebruiken tijdens de leerprocessen.⁴

1.4 (Web)leren in de gevangenis

Het leven in de gevangenis is helemaal anders dan buiten de gevangenis. Er zijn een aantal kenmerkende factoren van het gevangeniswezen, die het aanbieden van onderwijs kunnen bemoeilijken. Gedetineerden die onderwijs volgen, moeten door de leerkracht opgeroepen worden. Het is de taak van de penitentiaire bewakingsbeambte (PB) om de celdeur te openen. In sommige gevangenissen is het nog altijd zo dat de PB's niet volledig achter de hulpverlening in de gevangenis staan. Zij kunnen het onderwijs boycotten door de gedetineerden niet uit hun cel te laten. Gelukkig is het maatschappelijk draagvlak bij de PB's erg vergroot, waardoor dit niet dikwijls gebeurt. Eveneens is de infrastructuur in de gevangenis niet aangepast om onderwijs aan te bieden via webleren. Aangezien internet niet is toegelaten in de gevangenis, kunnen gedetineerden geen online oefeningen maken en hebben ze ook geen toegang tot leerplatformen. Daarnaast kunnen gedetineerden niet kiezen wanneer ze studeren. Vaak hebben de gedetineerden geen

³ G. Fernandez, "WebLearn: A Common Gateway Interface (CGI)-Based Environment for Interactive Learning", JILR 2001, 267-268.

⁴ G. Fernandez, "WebLearn: A Common Gateway Interface (CGI)-Based Environment for Interactive Learning", JILR 2001, 268.

computer op cel en kunnen ze enkel met de computer werken als de bib of het openleercentrum open is⁵.

2. Dienst- en hulpverlening aan gedetineerden: wettelijke kaders

Aangezien de federale overheid bevoegd is voor de regelingen omtrent de inrichting van de gevangenis en de Vlaamse gemeenschap voor welzijn en het onderwijs, moeten deze twee actoren samenwerken. Toch is er een zekere spanning voelbaar tussen deze twee partijen. De federale overheid heeft als taak de veiligheid van de samenleving te waarborgen en eveneens de re-integratie van de gedetineerden op te volgen. Terwijl de Vlaamse gemeenschap instaat voor de verdere begeleiding van de re-integratie van deze gedetineerden. Zij staan ook in voor de concrete regelingen omtrent het onderwijs. Zij zouden dit zo willen organiseren dat het onderwijs binnen de gevangensmuren gelijkaardig is aan het onderwijs buiten de gevangensmuren. In volgend onderdeel worden de relevante wettelijke kaders verder uitgediept.

2.1 Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden

In de basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden worden de interne rechten en plichten van gedetineerden in een wettelijk kader gegoten. Eveneens worden een aantal basisbeginselen met betrekking tot detentie omschreven en wordt de organisatie van het gevangeniswezen in deze wet weergegeven.

2.1.1 Basisbeginselen

Volgens één van de basisbeginselen moet de gedetineerde beschouwd worden als een volwaardige burger. In detentie verliest hij enkel zijn vrijheid van komen en gaan. Zijn burgerlijke, politieke, economische, sociale of culturele rechten moeten gewaarborgd blijven tijdens de uitvoering van de gevangenisstraf. Tenzij beperkingen worden bepaald

⁵ S. Coudenys, "Opleidingsplan 2011: Onderwijs aan gedetineerden", *Wonderwijs: onderwijs voor volwassenen 2011*.

in de veroordeling, de detentie of de wet zelf. In een ander beginsel moet er rekening worden gehouden met detentieschade. Deze moet zoveel mogelijk beperkt worden. De detentie dient uitgevoerd te worden met respect voor de menselijke waardigheid. Eveneens dient de gedetineerde hierbij zijn verantwoordelijkheid op te nemen op zowel individueel vlak als sociaal vlak. In een volgend beginsel wordt benadrukt dat de uitvoering van de straf gericht is op herstel van de schade ten aanzien van het slachtoffer en op de rehabilitatie van de veroordeelde. Evenzeer wordt de gedetineerde individueel voorbereid op zijn re-integratie in de samenleving. Een belangrijk hulpinstrument hierbij is het individueel detentieplan. De gedetineerde moet de kans krijgen om mee te werken aan de uitwerking van dit plan⁶.

2.1.2 Het individueel detentieplan

Vervolgens zal dieper ingegaan worden op het individueel detentieplan. Zoals uit de basisbeginselen kan worden afgeleid, wordt van de gedetineerde verlangd dat hij constructief participeert aan de totstandkoming van een individueel detentieplan (IDP). Het doel van het IDP is schadebeperkend, herstel- en re-integratiegericht te werken met de gedetineerde. Er moet op gewezen worden dat enkel veroordeelden in aanmerking komen om een individueel detentieplan uit te werken. Wanneer de gedetineerde opgesloten wordt, wordt na het onthaal gestart met een onderzoek naar de gedetineerde en zijn levenssituatie. De resultaten die uit het onderzoek voortkomen, moeten gemeld worden aan de veroordeelde. Wanneer blijkt uit de resultaten dat de veroordeelde een bijzonder onderzoeksprogramma nodig heeft, kan hij overgeplaatst worden naar een gespecialiseerd centrum⁷.

Het individueel detentieplan wordt samen met de veroordeelde opgesteld. In dit plan worden een aantal essentiële elementen opgenomen. Ten eerste omvat het plan een schets van het detentietraject. Als tweede kunnen er eventuele activiteiten gericht op herstel van schade aan slachtoffers toegevoegd worden. Eveneens kunnen adviezen omtrent eventuele overplaatsingen opgenomen worden. Als laatste worden activiteiten

⁶ Art. 4-8, Basiswet 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerde, BS 31 januari 2005, 2816.

⁷ Art. 35-37, Basiswet 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerde, BS 31 januari 2005, 2821-2822.

opgenomen in het IDP waaraan de veroordeelde zal deelnemen. Deze activiteiten kunnen het volgende omvatten: arbeid in het kader van strafuitvoering; onderwijs- of vormingsprogramma's; opleiding- of omscholingsactiviteiten en andere activiteiten gericht op re-integratie; psychosociale begeleidingsprogramma's of medische/psychologische behandelingsprogramma's⁸.

Tijdens het opstellen van het individueel detentieplan wordt aandacht besteed aan de mogelijkheden van de veroordeelde en de penitentiaire administratie. Wanneer het ontwerp van het IDP af is, wordt het plan opgenomen in het samenwerkingsprotocol. Dit wordt dan ondertekend door de directeur van de strafinrichting en de veroordeelde. Aangezien de gedetineerde kan evolueren tijdens zijn detentie moet de mogelijkheid voorzien worden om het individueel detentieplan continu aan te vullen, te concretiseren of bij te sturen. Dit moet eveneens gaan wanneer gerechtelijke of administratieve beslissingen worden genomen die het detentietraject beïnvloeden.⁹ Een belangrijke noot die hierbij vermeld moet worden, is het feit dat het individueel detentieplan nog niet in werking is getreden.

In de toekomst zou het webleren gebruikt kunnen worden om een individueel detentieplan op te stellen. Het webleren zou opleidingen aan kunnen bieden op het individuele niveau van de gedetineerde. Wanneer een gedetineerde zijn individueel detentieplan opstelt, zou hij de kans moeten krijgen te kiezen vanuit zijn eigen interesses. Niet vanuit het feit dat een beperkt aantal opleidingen in de gevangenis worden ingericht. Zo zou elke gedetineerde via het afstandsonderwijs de kans krijgen om de opleiding te volgen die hij/zij wenst. Aangezien de gedetineerde iets zal kiezen naargelang zijn/haar interesses, zal de motivatie groter zijn. Dit vergroot de kans dat de gedetineerde zijn/haar detentieplan tot een goed einde zal brengen.

⁸ Art. 38-40, Basiswet 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerde, BS 31 januari 2005, 2822.

⁹ Art. 38-40, Basiswet 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerde, BS 31 januari 2005, 2822.

2.2 Vlaams Strategisch Plan ‘Hulp- en dienstverlening aan gedetineerden

In het Strategisch Plan wordt de missie van de Vlaamse Gemeenschap weergegeven ten aanzien van gedetineerden omtrent de hulp- en dienstverlening. Deze visie is:

“De Vlaamse Gemeenschap waarborgt het recht van alle gedetineerden en hun direct sociale omgeving op een integrale en kwaliteitsvolle hulp- en dienstverlening zodat ook zij zich harmonisch en volwaardig kunnen ontplooiën in de samenleving.”¹⁰

De belangrijkste reden om een Strategisch Plan op te stellen, was het feit dat dienstverlening en hulp aan gedetineerden alleen verwezenlijkt kon worden als er een constructieve samenwerking was met enerzijds het ministerie van Justitie, gevangenisdirecties en het penitentiair personeel en anderzijds verschillende organisaties binnen de Vlaamse Gemeenschap.

Justitie speelt een zeer belangrijke rol bij de implementatie van dit plan. Zij hebben tevens actief meegewerkt aan het ontwerp ervan. De concretisering en de uitbouw van het plan gebeurt door de WEVO (Werkgroep Vorming & Ondersteuning). Dit vindt plaats in een formeel overleg met Justitie en de Vlaamse Gemeenschap. Beide actoren zouden via een gedeelde visie en vanuit elk hun eigen standpunt willen komen tot een modern detentiebeleid. Eveneens zijn verschillende ministers, administraties van de Vlaamse Gemeenschap betrokken bij de specifieke hulp- en dienstverlening aan gedetineerden. Afstemming en coördinatie tussen de verschillende actoren van de Vlaamse Gemeenschap is dan ook cruciaal om een goed beleid uit te bouwen. Vaak zal binnen de muren van de gevangenis gewerkt moeten worden. Dit is ongewoon voor de meeste actoren. Het is dan ook sterk aangewezen een goede ondersteuning en vorming aan te bieden aan de verschillende partijen.¹¹

2.2.1 De betrokken partners

De hulp- en dienstverlening die aan gedetineerden verleend wordt, wordt georganiseerd door verschillende partners. Deze partners vertegenwoordigen elk een domein. Zo staat

¹⁰ Strategisch Plan van de Vlaamse Gemeenschap, 3 juli 2000, 15.

¹¹ Strategisch Plan van de Vlaamse Gemeenschap, 3 juli 2000, 6.

Justitieel Welzijnswerk (JWW) in voor een dienstverleningsaanbod omtrent het welzijn van de gedetineerden. JWW verleent emotionele opvang aan de gedetineerde en zijn familie. De gedetineerde kan eveneens bij JWW terecht voor psychosociale begeleiding en/of trajectbegeleiding. Daarnaast heeft De Rode Antraciet vzw als opdracht een sport- en cultuuraanbod in de gevangenis te realiseren. De vzw biedt cursussen aan die handelen over verschillende thema's zoals omgaan met agressie, ouder zijn in de gevangenis en overleven in de gevangenis. De Centra Geestelijke Gezondheidszorg (CGG) nemen de taak op zich om een hulp- en dienstverleningsaanbod te realiseren inzake gezondheid. Gedetineerden kunnen bij hen terecht wanneer ze kampen met ernstige psychische en psychiatrische problemen. Bovendien is het de taak van de VDAB-detentieconsulent om de gedetineerden hulp te bieden bij het zoeken naar een baan. Eveneens geeft de consulent sollicitatie- en communicatietraining aan de gedetineerden. Daarnaast moeten de gedetineerden geïnformeerd worden over mogelijke omscholingen en beroepsopleidingen. De VDAB verzorgt dus het domein arbeid en tewerkstelling in de gevangenis. Het laatste domein waarvoor een aanbod gerealiseerd moet worden in de gevangenis, is het onderwijs. De onderwijscoördinator van de gevangenis zorgt samen met de Centra voor Volwassenenonderwijs en Basiseducatie voor een aangepast aanbod in de gevangenis. Deze bieden allerlei cursussen aan, bijvoorbeeld Frans, Nederlands voor anderstaligen, wiskunde, loodgieterij, bedrijfsbeheer, enz.¹².

2.2.2 Implementatie van het Strategisch Plan in het onderwijs

Om het Strategisch Plan te implementeren in het onderwijs in de gevangenis werden allerlei pilootprojecten opgezet. Zo waren drie Centra voor Basiseducatie betrokken bij pilootprojecten van het Strategisch Plan. Deze centra ontvingen bijkomende subsidies om het onderwijs in de gevangenis uit te bouwen¹³.

Toch liep de implementatie van het Strategisch Plan wat betreft het onderwijs in de gevangenis niet op wieltjes. Ten eerste was de afstemming tussen Justitie en onderwijs nog steeds moeilijk. In verschillende penitentiaire inrichtingen is veel moeite gedaan door

¹²<http://www.vocvo.be/sites/default/files/Structuurschema%20hulp%20en%20dienstverlening%20aan%20gedetineerden%2020110427.pdf>, 28 mei 2012.

¹³ Tussentijdse evaluatie van het decreet betreffende het volwassenenonderwijs, januari 2010, 16-18.

Justitie om de infrastructuur te verbeteren. Bovendien werd het onderwijsaanbod beter geïmplementeerd in de dagindeling. Desalniettemin zijn er tot op vandaag een aantal problemen die niet opgelost geraken. Een tweede probleem betreft het overleg en de coördinatie met de andere partijen. De Centra voor Basiseducatie die het Strategisch Plan moesten waarmaken, hadden vaak niet genoeg middelen om deze opdracht tot een goed einde te brengen. De financiering van al deze projecten vormde een derde probleem in de uitwerking van het Strategisch Plan. De Centra voor Basiseducatie in de pilootregio's kregen extra subsidies om het onderwijs verder uit te bouwen. Op lange termijn wou men deze projecten over heel Vlaanderen en Brussel uitbouwen, maar de realisatie hiervan komt in het gedrang door de kostprijs. Bovendien werd in gevangenis die geen pilootprojecten hadden, vaak geen onderwijsaanbod voorzien. De gevangenis die wel geïnvesteerd hadden in een onderwijsaanbod, werden geconfronteerd met coördinatieproblemen. De samenwerking tussen de verschillende onderwijsinstellingen was erg miniem. Dit was allemaal ten nadele van de gedetineerden, die niet van een passend opleidingsaanbod konden genieten.¹⁴

2.2.3 Het beleidsplan van het domein 'Onderwijs'

Elke partner werkt in het kader van het strategisch plan een eigen beleidsplan uit. Zo kwam in het domein "onderwijs" een samenwerkingsverband "kennis- en expertiseontwikkeling inzake onderwijs aan gedetineerden" tot stand. Dit samenwerkingsverband staat in voor het beleidsplan. Deze samenwerking biedt eveneens ondersteuning aan de onderwijscoördinatoren. De opdracht van het samenwerkingsverband omvat enerzijds het bieden van hulp bij de uitbouw van een afstemmend en behoeftedekkend aanbod aan de gedetineerden. Anderzijds het ondersteunen van de onderwijscoördinatoren bij het coördineren van dat aanbod in de gevangenis. Deze opdracht vormt de rode draad doorheen het beleidsplan. In dat beleidsplan wordt toegespitst op zeven strategische doelstellingen. Deze zullen hieronder individueel besproken worden¹⁵.

¹⁴ Tussentijdse evaluatie van het decreet betreffende het volwassenenonderwijs, januari 2010, 16-18.

¹⁵ Decretale stuurgroep volwassenenonderwijs, Beleidsplan onderwijs aangedetineerden 2008-2012, <http://www.vocvo.be/node/181> 2011, 4.

2.2.3.1 De oprichting van een kennis- en expertisecentrum onderwijs aan gedetineerden.

Het doel van een expertisecentrum is om kennis en expertise rond onderwijs aan gedetineerden te ontwikkelen en te verzamelen op een centrale plaats. Partners en stakeholders op lokaal, nationaal en internationaal niveau zouden hier moeiteloos gebruik van kunnen maken. Eveneens zou de informatie raadpleegbaar zijn voor mensen die niet uit de penitentiaire sector komen. Dit zou een positieve invloed kunnen hebben op het maatschappelijk draagvlak¹⁶.

2.2.3.2 De systematische doorstroom van signalen uit het werkveld naar partners en overheden.

Om signalen en problemen uit het werkveld beter te kunnen behandelen, gaan de partners van het domein onderwijs een procedure opstellen. Dit om het onderwijs binnen de gevangenis beter te organiseren en de kwaliteit ervan te verhogen. Deze procedure zal ervoor zorgen dat signalen efficiënter opgevolgd worden. Wanneer gewerkt wordt met deze techniek zullen minder fouten gemaakt worden. Bovendien zal deze procedure ervoor zorgen dat alle signalen behandeld zullen worden. Daarnaast zal het mogelijk zijn om een overzicht weer te geven van alle signalen, of deze nu afgehandeld zijn of niet¹⁷.

2.2.3.3 Een uitgebouwd systeem voor leertrajectbegeleiding voor alle gedetineerden in de gevangenissen in Vlaanderen en Brussel.

De onderwijscoördinatoren dienen een systeem uit te werken rond leertrajectbegeleiding. Deze leertrajectbegeleiding zou ervoor moeten zorgen dat gedetineerden een onderwijstraject over verschillende gevangenissen heen kunnen volgen. Daarnaast zullen externe partners betrokken worden om deze begeleiding buiten de gevangenis verder te zetten wanneer de betrokken gedetineerde vrijkomt¹⁸.

¹⁶ Decretale stuurgroep volwassenenonderwijs, Beleidsplan onderwijs aangedetineerden 2008-2012, <http://www.vocvo.be/node/181> 2011, 8.

¹⁷ Decretale stuurgroep volwassenenonderwijs, Beleidsplan onderwijs aangedetineerden 2008-2012, <http://www.vocvo.be/node/181> 2011, 9.

¹⁸ Decretale stuurgroep volwassenenonderwijs, Beleidsplan onderwijs aangedetineerden 2008-2012, <http://www.vocvo.be/node/181> 2011, 12.

2.2.3.4 Een overkoepelend, uniform en efficiënt registratiesysteem voor onderwijs aan gedetineerden.

Dit registratiesysteem zal in de toekomst niet enkel gebruikt worden voor dataregistratie. Eveneens zal dit systeem een rol spelen bij het praktisch mogelijk maken van leertrajectbegeleiding over de gevangenissen heen. Via dit systeem zullen de onderwijscoördinatoren met elkaar kunnen communiceren bij het opzetten van onderwijstrajecten. Zo zullen de onderwijscoördinatoren kunnen rapporteren over onderwijs aan gedetineerden. Eveneens zullen zij leertrajecten over de gevangismuren heen kunnen realiseren en opvolgen. Daarnaast zal het makkelijker zijn voor de onderwijscoördinatoren om hun lokaal onderwijsaanbod te organiseren en uit te voeren. Dit systeem dient uniform in gebruik te worden genomen, zodat er efficiënter mee gewerkt zal worden¹⁹.

2.2.3.5 Een optimale, uitgebouwde digitalisering van onderwijs in de gevangenissen in Vlaanderen en Brussel.

Eerst en vooral dient een visie omtrent digitalisering van het onderwijs binnen de gevangenis opgesteld te worden. Deze zal dan gebruikt worden in de communicatie met andere partners. Het domein onderwijs moet volgens het beleidsplan een hoofdrol spelen bij digitaliseringprojecten in de gevangenis. De digitalisering zal de kwaliteit van het onderwijsaanbod in de gevangenis en de praktische organisatie ervan verbeteren. Bijgevolg moet het onderwijs samen met de andere domeinen erop toezien dat de nodige infrastructuur aangebracht wordt in de verschillende gevangenissen. Zodat alle domeinen kunnen meestappen in het digitaliseringproces. Het onderwijs pleit ervoor om een beveiligde internetverbinding voor de cursisten toe te laten in de gevangenis. Deze internettoegang biedt een aantal mogelijkheden en voordelen aan, om het onderwijs in de gevangenis te verbeteren. Ten eerste zullen de mogelijkheden in het onderwijsaanbod vergroot worden. Zo zullen verschillende onderwijsvormen kunnen toegepast worden, bijvoorbeeld afstandsonderwijs, gecombineerd onderwijs. Een tweede voordeel is de verhoging van de kwaliteit van het onderwijs. Daarnaast zal de digitalisering de realisatie

¹⁹ Decretale stuurgroep volwassenenonderwijs, Beleidsplan onderwijs aangedetineerden 2008-2012, <http://www.vocvo.be/node/181> 2011, 15.

van onderwijstrajecten over verschillende gevangenissen heen verbeteren. Dit kan leiden tot een hoger aantal gedetineerden die onderwijs willen volgen. Het onderwijsaanbod zal eveneens beter afgestemd worden op de organisatie van het specifieke gevangenisregime²⁰.

2.2.3.6 Een optimaal uitgebouwd, gespreid en afgestemd onderwijsaanbod in de gevangenissen in Vlaanderen en Brussel.

Om aan deze doelstelling te voldoen, moet een minimaal onderwijsaanbod uitgebouwd zijn in elke gevangenis. Daarnaast moet erop gelet worden dat geen overaanbod gerealiseerd wordt. De lokale eigenheid van de verschillende onderwijscentra en de gevangenis zal mee bepalen hoe het aanbod eruit zal zien. Het aanbod dient gespreid te zijn over Vlaanderen en Brussel, zodat de centra geen overbodige investeringen moeten doen. Wanneer bijvoorbeeld twee centra hetzelfde aanbod realiseren in twee nabijgelegen gevangenissen, dan is dit eigenlijk een dubbele investering. Het is daarom belangrijk dat de verschillende centra met elkaar communiceren over het onderwijsaanbod dat ze willen realiseren. Als gedetineerden kiezen voor een opleiding die niet beschikbaar is in de gevangenis waar ze verblijven, zullen ze via een onderwijstraject toch de mogelijkheid krijgen om deze opleiding te volgen in een andere gevangenis²¹.

2.2.3.7 Een efficiënte en enthousiaste samenwerking op het niveau van het Vlaams onderwijscoördinatorenoverleg.

De laatste doelstelling van het beleidsplan van onderwijs omvat een goede samenwerking tussen de verschillende onderwijscoördinatoren en een projectmedewerker. Deze projectmedewerker heeft als opdracht de onderwijscoördinatoren te ondersteunen in hun taak. Het is noodzakelijk dat alle onderwijscoördinatoren en de projectmedewerker één gezamenlijke visie voor ogen hebben. Deze visie zullen zij gebruiken in communicatie met andere partners uit het werkveld. Daarnaast vindt tussen de onderwijscoördinatoren

²⁰ Decretale stuurgroep volwassenenonderwijs, Beleidsplan onderwijs aangedetineerden 2008-2012, <http://www.vocvo.be/node/181> 2011, 18.

²¹ Decretale stuurgroep volwassenenonderwijs, Beleidsplan onderwijs aangedetineerden 2008-2012, <http://www.vocvo.be/node/181> 2011, 21.

een communicatie- en informatiestroom plaats. Dit zal de expertise rond onderwijs aan gedetineerden bevorderen²².

2.3 Vlaams decreet betreffende het volwassenenonderwijs

Aangezien zich een aantal problemen hebben voorgedaan tijdens de implementatie van het Strategisch Plan, werd tijdens het voorbereiden van het decreet betreffende het volwassenenonderwijs gekeken of hiervoor oplossingen voorhanden waren.

De coördinatie van het onderwijsaanbod aan gedetineerden wordt overgenomen door de consortia volwassenenonderwijs. Daarvoor werd deze taak vervuld door de Centra voor Basiseducatie. Deze consortia volwassenenonderwijs zijn samenwerkingsverbanden tussen Centra voor Basiseducatie en Centra voor Volwassenenonderwijs. Hun kernopdracht omvat het regionale opleidingsaanbod op één lijn brengen zodat eventuele overlappingen in het aanbod weggewerkt kunnen worden en andere opleidingen bijgevoegd kunnen worden. Eveneens staan zij in voor de coördinatie van het onderwijsaanbod voor gedetineerden. Dit sluit grotendeels aan bij de kernopdracht. Aangezien het onderwijs in de gevangenis een bijkomende opdracht was voor de consortia, kreeg elk consortium dat op zijn grondgebied een penitentiaire inrichting had bijkomende omkadering. De aanstelling van onderwijscoördinatoren in de gevangenis werd hiermee gefinancierd. Voor de organisatie van het daadwerkelijk onderwijsaanbod in de gevangnissen werden geen extra middelen voorzien. De Vlaamse overheid rekent erop dat de centra een onderwijsaanbod in elke gevangenis verwezenlijken. Dit aanbod kan eveneens aangevuld worden door opleidingen van het Begeleid Individueel Studeren en het Openleercentrum.²³

In het decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs wordt een aantal keer expliciet verwezen naar het onderwijs aan gedetineerden.

Het decreet bepaalt hoe de consortia hun middelen moeten verdelen over het volwassenenonderwijs. De middelen worden verdeeld over een periode van vijf jaar en

²² Decretale stuurgroep volwassenenonderwijs, Beleidsplan onderwijs aangedetineerden 2008-2012, <http://www.vocvo.be/node/181> 2011, 24.

²³ Tussentijdse evaluatie van het decreet betreffende het volwassenenonderwijs, januari 2010, 18-19.

dit op basis van het aantal gedetineerden in het werkingsgebied van de consortia. Dit aantal wordt vastgesteld op datum van afsluiting van de referentieperiode.²⁴ Het is eveneens bij decreet bepaald dat het inschrijvingsgeld voor een opleiding in een Centrum voor Volwassenenonderwijs niet betaald moet worden indien de cursist op de moment van de inschrijving als gedetineerde verblijft in een Belgische gevangenis.²⁵

3. De gedetineerde en het onderwijs

In een externe evaluatie van het Strategisch Plan van hulp- en dienstverlening aan de gedetineerden uit 2008 werden via interviews een aantal vragen gesteld aan gedetineerden.²⁶

In een eerste vraag wou men achterhalen waarom gedetineerden deelnemen aan onderwijsactiviteiten. De meest voorkomende reden die werd gegeven, was om nieuwe dingen bij te leren. Een andere reden voor de gedetineerden was het behalen van een diploma. Sommige gedetineerden namen deel aan onderwijsactiviteiten om een tijdje weg te zijn uit de cel.²⁷

Een andere vraag betrof de belangrijkste redenen om niet deel te nemen aan onderwijs in de gevangenis. De meest voorkomende redenen hadden te maken met een gebrek aan zin en een gebrek aan een interessant opleidingsaanbod. Tevens was het moeilijk om het onderwijs te combineren met de tewerkstelling in de gevangenis. Bovendien werd een kleine groep gedetineerden niet geïnformeerd over het opleidingsaanbod van het volwassenenonderwijs in de strafinrichting.

Tijdens dit onderzoek werd eveneens gewerkt met focusgroepen. Deze groepen gaven aan dat vooral een gebrek aan motivatie de oorzaak was om niet deel te nemen aan

²⁴ Art.77, Vlaams Decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs, BS 31 augustus 2007, 45132.

²⁵ Art 109, §3, 4°, Vlaams Decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs, BS 31 augustus 2007, 45138.

²⁶ Externe evaluatie strategisch plan hulp- en dienstverlening aan gedetineerden, juni 2008, 1.

²⁷ Externe evaluatie strategisch plan hulp- en dienstverlening aan gedetineerden, juni 2008, 90.

onderwijs in de gevangenis. Rommelige lesomstandigheden en afgelaste lessen waren evenzeer redenen om niet deel te nemen.

Het merendeel van de deelnemers van onderwijsactiviteiten vindt deze opleidingen zinvol. Ze waren eveneens tevreden over de lesgevers. Toch was er veel kritiek op de infrastructuur van de leslokalen.²⁸

4. Stand van zaken bij Justitie omtrent webleren en de digitalisering van het onderwijs

Het lijkt erop dat weinig aandacht geschonken wordt aan de digitalisering van het onderwijs binnen de gevangenis. Toch heeft Justitie al enkele projecten opgezet om digitalisering op een veilige manier binnen te brengen in de gevangenis.

4.1 Proefproject Webleren

Begin 2010 werd in Ruiselede gestart met een proefproject 'Webleren'. De bedoeling was om via webleren VDAB-cursussen aan te bieden in de gevangenis van Ruiselede. Met dit proefproject werden de eerste stappen gezet naar digitaal afstandsonderwijs in de gevangenis. Gedetineerden kregen via een centrale server van Justitie toegang tot deze cursussen. Deze cursussen konden ze met behulp van een webcoach van de VDAB tot een goed einde brengen. In 2011 werd dit proefproject verder uitgebreid naar zes andere gevangenissen. Bij de evaluatie van dit proefproject kwam als belangrijkste knelpunt naar voor dat er een gebrek was aan deskundige ondersteuning. Gedetineerden konden niet via mail of fora communiceren met een coach. Daarnaast was de gebrekkige infrastructuur eveneens een probleem in dit proefproject²⁹.

4.2 E-learning project

Het domein onderwijs wil via een aantal testsites volgend schooljaar starten met afstandsonderwijs. De gevangenissen van Antwerpen en Leuven-Centraal nemen deel aan

²⁸ Externe evaluatie strategisch plan hulp- en dienstverlening aan gedetineerden, juni 2008, 92-96.

²⁹ Vr. en Antw. VI. Parlement 2011-2012, 24 januari 2012, (Vr. nr. 322 P. Muylers).

dit project. Het onderwijsdomein wil drie soorten onderwijs aanbieden in de gevangenis. Eerst en vooral willen ze een lokaal aanbod in gecombineerd onderwijs realiseren. Daarnaast willen ze gedetineerden van Vlaanderen en Brussel de kans geven afstandsonderwijs te volgen. Als laatste willen ze het universitair afstandsonderwijs faciliteren in de gevangenis. Dit project is nog niet gestart, maar het wordt al wel voorbereid³⁰. Deze projectnota wordt weergegeven in bijlage 1.

5. Probleemformulering

Vooraleer gestart kan worden met dergelijke onderwijsprojecten dient het onderwijs in de gevangenis gedigitaliseerd te worden. Aangezien hieromtrent weinig bekend is, wordt in dit onderzoeksrapport dieper ingegaan op de digitalisering van het onderwijs binnen de gevangenis.

Een eerste onderzoeksvraag zal ingaan op het digitaliseringproces in de gevangenis. In hoeverre zijn partijen op de hoogte van de digitalisering en wat is de houding van de verschillende partners hier tegenover. Daarnaast zullen de risico's en de voordelen geanalyseerd worden. Vervolgens zal gepeild worden naar de mogelijkheden van de digitalisering in de gevangenis. In verschillende gevangenissen zal onderzocht worden wat op dit moment aanwezig is van ICT-infrastructuur. De moeilijkheden zullen eveneens weergegeven worden. Bovendien zullen de verschillende mogelijkheden van de digitalisering bestudeerd worden. Een laatste onderzoeksvraag zal ingaan op de succesfactoren van deze digitalisering. Welke elementen cruciaal zijn voor een succesvolle digitalisering worden hier onderzocht.

De onderzoeksvragen van dit onderzoek kunnen zo geformuleerd worden:

1. Hoe ver staat het digitaliseringproces in de gevangenis?
 - a. Wat is de houding van de verschillende partners tegenover de digitalisering van het onderwijs?

³⁰ Projectnota afstandsonderwijs, 2012, intern document Voevo.

- b. Welke risico's zijn verbonden aan de digitalisering van het onderwijs?
 - c. Wat zijn de voordelen van de digitalisering van het onderwijs?
- 2. Wat is er mogelijk in de gevangenis betreffende de digitalisering van het onderwijs?
 - a. Welke factoren bemoeilijken de digitalisering van het onderwijs?
 - b. Welke basisinfrastructuur is aanwezig in de gevangenis?
 - c. Welke mogelijkheden biedt de digitalisering van het onderwijs?
- 3. Welke elementen zijn essentieel om de digitalisering van het onderwijs succesvol te realiseren?

DEEL II: Methodensectie

In dit deel wordt de aanpak van het onderzoek beschreven. Ten eerste zal dieper ingegaan worden op de dataverzamelmethode. Ten tweede zal de steekproeftrekking besproken worden. Als laatste wordt de dataverwerkingsmethode behandeld.

1. Dataverzamelmethode

Eerst en vooral werd literatuur verzameld omtrent het onderzoeksonderwerp, namelijk het webleren en de digitalisering van het onderwijs binnen de gevangenis. Daaruit bleek dat weinig gekend was over de digitalisering van het onderwijs binnen de gevangenis. Het was duidelijk dat dit een verkennend onderzoek zou worden.

Aan de hand van interne documenten en verslagen van de werkgroep ‘digitalisering’ heb ik de relevante concepten omschreven. In bijlage 2 vindt u een voorbeeld van zo’n verslag. De concepten zijn als volgt beschreven:

- Digitalisering in het onderwijs: Onder de digitalisering van het onderwijs wordt verstaan dat in elke gevangenis de basisinfrastructuur aanwezig moet zijn. Een ruime toegankelijkheid moet aanwezig zijn naar de ICT-infrastructuur. Zo kan men van deze infrastructuur gebruik maken op cel of in de bib. De infrastructuur dient eveneens aanwezig te zijn in elk leslokaal. Het OpenLeerCentrum zou elke dag open moeten zijn. Ondersteuning moet geboden worden aan ‘digibeten’. Dit zijn mensen die niet met de computer kunnen werken. Met behulp van een coach kunnen computervaardigheden aangeleerd worden.
- Basisinfrastructuur: De basisinfrastructuur die aanwezig moet zijn in een gevangenis hangt af van het type leslokaal waar les wordt gegeven.
 - o Computerlokaal: In een lokaal waar computercursussen worden gegeven, is het vereist dat voor de leerkracht internet beschikbaar is.

Daarnaast moet het voor de cursist mogelijk zijn om gebruik te maken van een beperkte internetverbinding. Bovendien moeten de lesgevers en cursisten zich kunnen aanmelden op een lokaal netwerk. Dit alles moet gebeuren met een up-to-date softwarepakket, met o.a. educatieve software, Office, operating systems (Windows). De hardware dient eveneens up-to-date te zijn en het moet mogelijk zijn met randapparatuur te werken.

- Gewoon leslokaal: In een gewoon leslokaal dient eveneens internetverbinding aanwezig te zijn voor de lesgever. Laptop/PC en beamer moeten beschikbaar zijn voor de leerkracht. Tevens moet een beperkte internetverbinding aangeboden worden aan de cursisten.
- Onder de basisinfrastructuur valt evenzeer de service (onderhoud, probleemoplossing) van de computers. Daarnaast dienen vaste afspraken gemaakt te worden rond het binnenbrengen van digitaal materiaal door de leerkrachten, bijvoorbeeld USB-stick en CD-ROMs.

Daarna werden kwalitatieve vragenlijsten opgesteld. Voor elke beroepscategorie werd een aparte lijst gemaakt, hoewel de vragen grotendeels overeenkomen. Nadat de lijsten samengesteld waren, werden deze overlopen door de stagemeeester. Indien nodig werden ze verder aangevuld of aangepast. De definitieve vragenlijsten worden eveneens weergegeven in de bijlage, namelijk bijlage 3. Mijn stagemeeester gaf aan om na de interviews, twee mindmaps met de respondenten te overlopen. Deze mindmaps werden opgesteld door de werkgroep ‘digitalisering’. De ene mindmap omvat informatie over hoe de werkgroep de concrete invulling van de digitalisering van het onderwijs in de gevangenis ziet. In de andere mindmap werd de basisinfrastructuur opgelijst die volgens de werkgroep nodig is om de digitalisering in de gevangenis succesvol te implementeren. Beide mindmaps worden weergegeven in bijlage 4. De bedoeling was om bij de respondenten na te gaan wat zij vonden van de mindmaps. Aangezien zij het beste op de hoogte zijn van de digitalisering in het werkveld. Ze weten wat nuttig en mogelijk is in de praktijk. Zo werden hun commentaren, aanbevelingen, toevoegingen,... opgetekend en konden deze gebruikt worden om de visie van de werkgroep ‘digitalisering’ aan te

passen. Eveneens werd deze mindmaps gebruikt om de definiëring van de concepten te bepalen.

2. Steekproeftrekking

Via mijn stagemeester ben ik in contact gekomen met de onderwijscoördinatoren van verschillende gevangenissen. Vier onderwijscoördinatoren wilden meewerken aan mijn onderzoek. Zij hebben mij eveneens in contact gebracht met de andere respondenten. Drie beleidsmedewerkers van verschillende gevangenissen waren bereid om het interview te doen. Daarnaast hadden de onderwijscoördinatoren mij enkele e-mailadressen doorgegeven van leerkrachten die tewerk gesteld waren in de gevangenis. Nadat ik de leerkrachten gecontacteerd had en hen op de hoogte bracht van mijn onderzoek, waren er vier die tijd hadden om een interview te doen met mij. Dankzij een onderwijscoördinator ben ik er eveneens in geslaagd om een interview af te nemen van een gevangenisdirecteur. Met behulp van deze sneeuwbalsteekproef heb ik uiteindelijk twaalf respondenten bevroegd. In totaal heb ik respondenten bevroegd in vijf verschillende gevangenissen. Dit waren de strafinrichtingen van Hasselt, Leuven, Mechelen, Merksplas en Oudenaarde.

In dit onderzoek wordt gewerkt met verschillende groepen respondenten. Het zijn namelijk vier verschillende beroeps categorieën. Elke beroepsgroep heeft een andere visie op het onderzoeksonderwerp. Tijdens de analyse kunnen de verzamelde gegevens tegenover elkaar geplaatst worden, zodat de informatie kritisch verwerkt kan worden. In dit onderzoek wordt gedaan aan datatriangulatie. Dit zal de validiteit van het onderzoek verhogen.

Aan de respondenten werd op voorhand gevraagd of ze een probleem hadden met het feit dat de interviews opgenomen zouden worden op band. Hierbij werd vermeld dat de opnames enkel gebruikt zouden worden om de interviews later nauwkeuriger weer te geven en te analyseren. Geen enkele respondent had hier problemen mee.

Na het eerste interview werd duidelijk dat enkele vragen op meerdere manieren geïnterpreteerd konden worden. Deze vragen werden voor de andere interviews aangepast, zodat ze niet meer dubbelzinnig waren.

Bovendien gaf de onderzoeker na elk interview zijn persoonlijke gegevens, namelijk e-mailadres en gsmnummer, aan de respondent. Wanneer de respondent vragen had of graag bijkomende informatie over het onderzoek wou, dan kon deze steeds terecht bij de onderzoeker. Eveneens konden de respondenten dan toevoegingen doen aan hun interview. Dit scheidt een vertrouwensband tussen de interviewer en de respondent.

3. Dataverwerkingsmethode

Om de interviews zorgvuldig te kunnen analyseren, werden deze eerst volledig uitgeschreven. Eén van de uitgeschreven interviews is opgenomen in bijlage 5 als voorbeeld. Daarna werden de interviews manueel verwerkt. Na de analyse van het eerste interview werd een codeboom opgesteld door de onderzoeker. Deze codeboom werd doorheen de analyse aangepast. Wanneer gewerkt wordt met een codeboom, zal de analyse nauwkeuriger en diepgaander zijn. De codeboom die in dit onderzoek gehanteerd werd, wordt weergegeven in bijlage 6. Vervolgens werden de antwoorden stapsgewijs uit de codeboom gefilterd. Deze antwoorden werden ten slotte samengevoegd om zo de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden.

DEEL III: Resultaten

In volgend onderdeel zal gepoogd worden om de onderzoeksvragen te beantwoorden. De gevonden resultaten zullen per onderzoeksvraag weergegeven worden.

1. Hoe ver staat het digitaliseringproces in de gevangenis?

1.1 Wat is de houding van de verschillende partners tegenover deze digitalisering van het onderwijs?

Uit het onderzoek blijkt dat alle partners **positief** staan tegenover de digitalisering van het onderwijs binnen de gevangenis. De digitale samenleving evolueert zeer snel. Een meerderheid van de respondenten vindt dat de gevangenis niet mag achterblijven op gebied van digitalisering. Gedetineerden zijn dikwijls niet op de hoogte van de recente digitale ontwikkelingen in de maatschappij. Toch vinden een aantal respondenten het noodzakelijk dat de gedetineerden op de hoogte blijven van deze evoluties. Volgens hen zal dit de sociale re-integratie van de gedetineerden ten goede komen. Nochtans komt in dit onderzoek naar voor dat Justitie zeer voorzichtig blijft. Volgens enkele respondenten is Justitie **bang** voor de maatschappelijke reactie. Desalniettemin staat de overheidsdienst Justitie open voor de digitalisering van het onderwijs binnen de gevangenis. Dit blijkt uit onderstaand fragment:

'Nu daar zijn eerste stappen gezet door Justitie om digitalisering in de gevangenis van de grond te krijgen.' (Respondent 4)

1.2 Welke risico's zijn verbonden aan de digitalisering van het onderwijs?

Vier verschillende risico's werden aangehaald in de interviews. Het eerste risico betrof het **veiligheidsrisico**. Dit risico werd door de meeste respondenten vermeld. Twee respondenten geven aan dat het veiligheidsrisico nooit vermeden zal kunnen worden. Zelfs wanneer het internet zwaar beveiligd zou worden, dan nog zouden misbruiken plaatsvinden. In volgend fragment komt naar voor dat het veiligheidsrisico nooit vermeden zal worden:

'Dat de beveiliging 100 procent is, daar geloof ik niet in, maar maximaal.' (Respondent 1)

Volgens drie andere respondenten zou het misbruik voorkomen kunnen worden, als het internet maximaal beveiligd zou worden. Daarnaast dient het internet goed afgebakend te worden. De meeste respondenten vinden dat de voordelen tegenover de mogelijke gevaren afgewogen moeten worden. Uit de interviews blijkt dat alle respondenten de voordelen belangrijker vinden dan de potentiële gevaren.

Één respondent ziet het **'niet mee-evolueren omwille van het veiligheidsaspect'** als tweede risico. De bevragede vindt dat innovatieve projecten vaak afgeblazen worden omwille van het veiligheidsrisico. Volgens de respondent wordt het veiligheidsrisico als drogreden gebruikt door Justitie. Dit blijkt uit volgend citaat:

'Het risico is, denk ik, vooral dat daarop afgeblazen zal worden. Omwille van veiligheid wordt altijd als reden gebruikt om dingen niet te doen of niet mee te stappen in vernieuwingen. Het is zo soms wat een drogreden. Ahja, veiligheid, nee dan doen we dat niet. Ik zie eerder daar het probleem van veiligheid, dan dat het effectief zou misbruikt worden.' (Respondent 9)

Een derde risico dat aangehaald werd door één respondent, was de **vervreemding**. De bevragede gaf aan dat de digitalisering in de gevangenis ook nadelen zou hebben voor de gedetineerden. Wanneer in de toekomst allerlei zaken digitaal geregeld kunnen worden, zullen de gedetineerden minder sociale contacten hebben. Daardoor bestaat de kans dat de gedetineerden zich gaan afzonderen, zelfs isoleren. Dit zou vervolgens detentieschade kunnen veroorzaken bij de gedetineerden. Eveneens zou dit een invloed kunnen hebben op de veiligheid. Op dit moment hebben penitentiaire bewakingsbeambten dagelijks contact met de gedetineerden. Zij kennen de gedetineerden dus beter. Wanneer een bepaalde gedetineerde met een probleem zit, zullen de penitentiaire bewakingsbeambten dit aanvoelen en kunnen ze samen met de gedetineerde op zoek gaan naar een oplossing. Daarnaast is het belangrijk dat de gevangenen in contact komen met externen,

bijvoorbeeld trajectbegeleiders en leerkrachten. Zo geraken de gedetineerden de voeling met de buitenwereld minder snel kwijt.

Wanneer het **contactonderwijs vervangen** zou worden door afstandsonderwijs, dan wordt dit door enkele respondenten ervaren als vierde risico. Volgens een aantal bevroagden moet de digitalisering van het onderwijs in de eerste plaats een hulpmiddel zijn. Twee respondenten geven aan dat het contactonderwijs met groepslessen kwaliteitsvoller is dan het afstandsonderwijs. Dit blijkt uit onderstaand fragment:

'Euhm, en misschien de kwaliteit wel eh. Ik denk dat als een leerkracht iets uitlegt, nog altijd beter is dan digitaal.' (Respondent 6)

Bovendien hebben de respondenten enkele **oplossingen** voorgesteld om de risico's te vermijden. Ten eerste moet de nodige knowhow aanwezig zijn om een maximale beveiliging te verzekeren. Daarnaast moet opgetreden worden tegen misbruiken. Het informeren van leerkrachten is een laatste oplossing die gegeven wordt. Wanneer leerkrachten informatie krijgen over de mogelijke risico's van de digitalisering, zijn ze beter op de hoogte en zullen ze voorzichtiger omgaan met de infrastructuur. Volgend citaat ondersteunt dit:

'Ik denk ook wel, het gaat misschien wel niet over dat risico, maar dat het ook heel belangrijk is om uw leerkrachten voldoende te informeren en op te leiden dat ze daar niet in het wilde weg mee moeten beginnen. Mee op de kar springen zonder dat ze eigenlijk tegoei weten wat het inhoud. Goed op de hoogte zijn, een leerkracht die alert is en ziet dat er iets niet pluis is. Dat is denk ik een hele belangrijke factor.' (Respondent 9)

1.3 Wat zijn de voordelen van de digitalisering van het onderwijs?

De resultaten konden onderverdeeld worden in twee categorieën, namelijk voordelen voor de gedetineerden en voordelen voor het onderwijs.

Voordelen voor de gedetineerden

Drie respondenten duiden op de positieve invloed die de digitalisering op de **sociale re-integratie** van gedetineerden zou hebben. Wanneer het onderwijs gedigitaliseerd wordt in de gevangenis, blijven de gedetineerden bij met de digitale trends. Ze zullen ICT-kennis opbouwen dankzij de gedigitaliseerde lessen. Eveneens kan het onderwijs in de gevangenis inspelen op de knelpuntberoepen in de maatschappij. Dit zal de zoektocht naar werk vergemakkelijken. Volgend citaat geeft dit eveneens weer:

‘Maar ik denk dat we ook verder moeten kijken (en dat is ook absoluut onze bedoeling) welke cursussen interessant zijn om tewerkstelling na detentie te stimuleren. Bijvoorbeeld zaken rond veiligheid, de bouw, technisch tekenen.’ (Respondent 6)

Dankzij het gedigitaliseerd onderwijs zullen **meer gedetineerden** bereikt kunnen worden. Mensen in detentie hebben dikwijls slechte ervaringen met school. Daarnaast volgen sommige gedetineerden niet graag les in groep. Het afstandsonderwijs zou voor deze gedetineerden een oplossing kunnen bieden. Gedetineerden zouden in de toekomst vanop hun cel les kunnen volgen. Bovendien zouden de cursussen aangepast kunnen worden aan het niveau van de gedetineerde. Dit zou, volgens één respondent, slechte ervaringen met onderwijs kunnen voorkomen. Zo zouden meer gedetineerden de kans krijgen deel te nemen aan het onderwijsaanbod in de gevangenis.

Volgens enkele bevrageden biedt de digitalisering eveneens een **oplossing** voor een grote beperking met betrekking tot het **gevangenisregime**. In de gevangenis wordt gewerkt met een streng tijdsschema. Elke gedetineerde moet zich aanpassen aan dit schema. Wanneer bijvoorbeeld een cursus eindigt, kan de gedetineerde niet blijven zitten om nog even verder te werken aan zijn oefeningen. De digitalisering van het onderwijs zou hier een oplossing kunnen bieden. Als elke gedetineerde, in de toekomst, ICT-infrastructuur op

cel heeft, kan eventueel verder gewerkt worden op cel. Zo kan de gedetineerde zelf bepalen wanneer hij studeert.

Voordelen voor het onderwijs

Een aantal respondenten geven aan dat het **onderwijsaanbod** in de gevangenis **verruimd** zou kunnen worden via de digitalisering. Zo zou een volledig aanbod in afstandsonderwijs kunnen uitgebouwd worden. Gedetineerden zouden cursussen zelfstandig verwerken. Wanneer vragen of problemen optreden zouden ze contact kunnen opnemen met een coach. Deze coach zou hen individueel moeten begeleiden en ondersteunen. Eveneens zou de digitalisering een hulpmiddel kunnen zijn. Gewone lessen zouden ondersteund kunnen worden met behulp van ICT-infrastructuur. Zo zou de leerkracht Frans de gedetineerden online oefeningen kunnen laten maken.

Daarenboven haalden enkele bevrageden aan dat het onderwijs veel **individuegericht** zou kunnen werken. Wanneer een gedetineerde, op dit moment, graag een specifieke cursus zou willen doen, gaat dit vaak niet. Voor elke opleiding is een minimum aantal cursisten vereist. De cursussen kunnen dikwijls niet doorgaan omwille van uitval of te weinig inschrijvingen. Als het onderwijs in de toekomst gedigitaliseerd zal worden, dan kan wel ingegaan worden op de specifieke onderwijsnoden van de gedetineerden. Dit blijkt uit volgend fragment:

'Als er bijvoorbeeld een gedetineerde is die Italiaans wil leren, dan kunnen we daar geen groep voor inrichten. Die zou nu in beperkte mate in het openleercentrum terecht kunnen, maar we zitten daar vast met verouderde software of software die niet altijd werkt op onze netwerken. Euhm, dan zouden we die persoon bijvoorbeeld zelfstandig kunnen laten leren via internetsites. Er zijn genoeg goede educatieve websites waar we de mensen dan mee kunnen laten werken.' (Respondent 9)

2. Wat is er mogelijk in de gevangenis betreffende de digitalisering van het onderwijs?

2.1 Welke factoren bemoeilijken de digitalisering van het onderwijs?

Een eerste moeilijkheid die aangehaald werd door de respondenten, was de **gevangeniscontext**. Het gevangenisregime is zeer strikt. In de gevangenis moet rekening gehouden worden met bewegingen. De computerklas kan niet voor alle gedetineerden tegelijk opengesteld worden, dan is er teveel beweging. Hierdoor zouden onveilige situaties kunnen ontstaan. Volgens de respondenten is het onmogelijk om gedetineerden gebruik te laten maken van de ICT-infrastructuur, wanneer dit niet op voorhand is ingepland. Uit volgend fragment komt naar voor dat het gevangenisregime de mogelijkheden inperkt:

'Allé er is hier een heel ander systeem uitgedokterd om de bewegingen te beperken. Er zijn hier X-aantal paviljoenen, stel dat iedereen gebruik kan maken van de computerklas, dan heb je uw bewegingen weer tegen. Dat zijn dan veel te veel bewegingen. Hier zitten 700 mensen, dus dan heb je dat weer tegen, weet je wel dan is het dat weer.' (Respondent 2)

Daarnaast zijn de gedetineerden een zeer **moeilijke doelgroep**. Één respondent geeft aan dat gedetineerden zeer impulsief zijn. Bovendien hebben de gevangenen erg veel ondersteuning en motivering nodig. Als ze niet gemotiveerd worden, haken veel gedetineerden af. Dit blijkt eveneens uit volgend citaat:

'Dan is er nog eens de doelgroep, de mannen zelf zijn dikwijls niet zo doorgedreven gemotiveerd, zodanig dat die ook snel wegblijven, in hun bed blijven liggen, enzovoort.' (Respondent 8)

Enkele bevroagden wijzen erop dat het **draagvlak** bij het penitentiair personeel en externe organisaties niet zo groot is. Sommige personeelsleden vinden een hulpverleningsaanbod voor gedetineerden niet nuttig. Wanneer het penitentiair personeel

hier moeilijk over doet, kunnen problemen ontstaan. Bijvoorbeeld een gedetineerde kan niet naar de les, omdat een penitentiaire bewakingsbeambte weigert de celdeur te openen. Daarnaast is het volgens de respondenten zeer moeilijk om externe organisaties te vinden, die een hulpverleningsaanbod willen inrichten in de gevangenis.

Infrastructurele moeilijkheden worden eveneens vernoemd door alle respondenten. De meeste strafinrichtingen zijn zeer oud. De gebouwen zijn vaak zo gedateerd dat de infrastructurale mogelijkheden zwaar ingeperkt moeten worden. Zo zouden de muren in één welbepaalde gevangenis letterlijk te dik zijn om bijvoorbeeld een draadloos signaal door te zenden. Hier kan geen gebruik gemaakt worden van draadloze ICT-netwerken. Daarnaast vormt het elektriciteitsnet in een aantal gevangenissen ook een groot probleem. De elektriciteit valt regelmatig uit in die gevangenissen. Dit bemoeilijkt de digitalisering van het onderwijs. Volgend fragment geeft dit weer:

'In de zin van de elektriciteit is niet voldoende om, euhm, grootse dingen op te doen. Allé, het is regelmatig dat mijne computer hier een paar keer per dag uitvalt, gewoon omdat er teveel op het net hangt. Dus regelmatig is het zo dat de blokken zonder elektriciteit zitten omdat er problemen zijn. Het is zo oud hier, dat de nieuwe computers en weet ik veel wat nog, dat het allemaal niet simpel is om op dat net te dragen.' (Respondent 2)

Vijf bevroegden geven aan dat **financiële problemen** ook kunnen voorkomen. Opdat het onderwijs gedigitaliseerd zou worden, moet voldoende budget vrijgemaakt worden. Uit de interviews blijkt dat het niet duidelijk is voor de betrokken partijen, wie instaat voor de financiële middelen. Tevens duiden twee respondenten op de **gebrekkige samenwerking** tussen de Vlaamse gemeenschap en Justitie. Volgens de bevroegden wordt te weinig informatie uitgewisseld tussen de verschillende partijen omtrent de digitalisering van het onderwijs. Voor de partijen is het onduidelijk wat mogelijk is in de gevangenis. Hieromtrent zou meer samenwerking moeten zijn.

2.2 Welke basisinfrastructuur is aanwezig in de gevangenis?

In deze deelonderzoeksvraag is nagegaan welke basisinfrastructuur op dit moment aanwezig is in de vijf verschillende gevangenissen. Een onderscheid werd gemaakt tussen twee types leslokalen, namelijk een computerlokaal en een gewoon leslokaal.

Basisinfrastructuur in een computerlokaal

De vijf onderzochte gevangenissen hebben geen internetverbinding voor de leerkrachten in het computerlokaal. Bovendien beschikt geen enkele gevangenis over een beperkte internetlijn voor de cursisten. Toch kunnen drie gevangenissen aanmelden op een lokaal netwerk. Vier gevangenissen zijn in het bezit van up-to-date software. Daartegenover beschikt maar één gevangenis over up-to-date hardware. Tevens is in elke computerklas een printer aanwezig.

Basisinfrastructuur in een gewoon leslokaal

De gewone leslokalen zijn niet voorzien van een onbeperkte internetverbinding voor de leerkrachten. Eveneens zijn de leslokalen niet uitgerust met een beperkte internetverbinding voor de cursisten. In drie gevangenissen zijn laptop en beamer constant aanwezig in het gewone leslokaal. Bij de twee andere gevangenissen moet deze infrastructuur op voorhand aangevraagd worden.

Basisinfrastructuur in beide leslokalen

De service van de ICT-infrastructuur is een groot probleem in alle gevangenissen. Wanneer een computer stuk is, duurt het zeer lang vooraleer deze gemaakt wordt. Desalniettemin zijn in alle strafinrichtingen afspraken gemaakt met de leerkrachten. Deze afspraken slaan op het binnenvoeren van digitaal materiaal, bijvoorbeeld een CD-rom of een USB-stick.

2.3 Welke mogelijkheden biedt de digitalisering van het onderwijs?

Alle respondenten zijn het erover eens dat de digitalisering vele **mogelijkheden** biedt. Zo zou in de nabije **toekomst** met een aantal projecten gestart kunnen worden.

Het belangrijkste project dat vernoemd werd door de bevroagden, was het ‘**cloud computing**’-project oftewel ‘**Prisnet**’. Elke gedetineerde zou in de toekomst een scherm en toetsenbord op cel krijgen. Hiermee kunnen ze inloggen op een centrale server. Deze server biedt zeer veel mogelijkheden. Zo zouden een aantal dagelijkse zaken geregeld kunnen worden via die server. Rapportbriefjes zouden bijvoorbeeld digitaal verstuurd kunnen worden. Eveneens kunnen gedetineerden via dit scherm hun kantinebestellingen bestellen. Voor het onderwijs biedt dit cloud computingsysteem evenzeer een aantal mogelijkheden. Cursussen zouden op de server geplaatst kunnen worden. Zo krijgen de gedetineerden de kans om te studeren op cel. Bovendien zou het mogelijk zijn om een aantal koppelingen te maken met het internet. Eventueel kunnen educatieve sites hier worden opengesteld. Het cloud computingsysteem zou digitale hulpverlening mogelijk maken. Gedetineerden zouden vanop hun cel digitaal kunnen communiceren met bijvoorbeeld een leerkracht of een trajectbegeleider.

Twee respondenten gaven aan dat in de toekomst gestart zou worden met een **Skype**-project. Gedetineerden krijgen zo de kans om kosteloos te communiceren met familie en vrienden.

Specifiek voor het domein onderwijs zou volgend jaar gestart worden met een project ‘**afstandsonderwijs**’. De centra voor volwassenenonderwijs zouden een aantal cursussen ter beschikking stellen op een server. Bovendien zullen de gedetineerden nog steeds een aantal lessen in contactonderwijs krijgen. Dit zal een vorm van gecombineerd onderwijs worden. Eveneens zal de leerkracht de gedetineerden begeleiden en ondersteunen bij hun zelfstudie. Volgend fragment geeft aan dat dit project de toekomst is:

‘Gelijk het experiment dat we nu gaan doen in Leuven-Centraal met dat afstandsonderwijs. Mensen kunnen aansluiten bij een cursus die ook buiten in afstandsonderwijs gegeven wordt, volledig in afstandsonderwijs. Dat is de toekomst, daar moeten we naartoe gaan en dat moeten ze kunnen vanop hun cel, in hun eigen vrije tijd.’

(Respondent 10)

Daarnaast biedt de digitalisering nog een aantal **mogelijkheden** voor het **onderwijs**. Zo zou volgens de meeste respondenten de digitalisering een **verruiming** zijn van de **didactische mogelijkheden**. ICT-infrastructuur zou gebruikt kunnen worden om cursussen te ondersteunen. Dit blijkt eveneens uit volgend citaat:

'Internetmogelijkheden, mogelijkheden met ICT, als je die kan integreren in uw lessen dan zie ik een verruiming van het onderwijsaanbod ook mogelijk. Daar zitten we nu nog redelijk beperkt, aangezien we niets met internet...zie ik dat ook wel als een mogelijkheid. Vooral ook het ondersteunen van het onderwijsaanbod dat er nu al is. Dat je eens wat andere werkvormen kan gebruiken en dat je ook mee bent met je tijd, want in het openleercentrum werken we nu ook nog met oude educatieve software, maar dat wordt dan niet meer vernieuwd of aangepast.' (Respondent 9)

Met behulp van de digitalisering kan het onderwijsaanbod uitgebreid worden. Volgens sommige respondenten zou het in de toekomst mogelijk zijn, dat gedetineerden zich kunnen inschrijven voor cursussen die buiten de gevangenis georganiseerd worden. Dit zouden dan opleidingen zijn die alleen in afstandsonderwijs gegeven worden. Onderstaand fragment geeft weer hoe de digitalisering kan bijdragen tot een **groter onderwijsaanbod**:

'Het moeten cursussen zijn die volledig in afstandsonderwijs worden gegeven. Er zijn sommige hogescholen waar de lessen opgenomen worden en dan kan men via livestream die lessen volgen. Die websites moeten dan gedeblokkeerd worden op die beveiligde internetlijn. Op die manier kan men dan echt een aanbod realiseren in de gevangenis.' (Respondent 4)

Bovendien geven de meeste bevrageden aan dat meer **op maat** gewerkt kan worden. Wanneer een gedetineerde een specifieke leervraag heeft, kan hier beter op ingespeeld worden. Eveneens kunnen de opleidingen aangepast worden aan het persoonlijk niveau van de gedetineerde. Volgend fragment geeft aan dat het individugericht kunnen werken één van de belangrijkste mogelijkheden is:

'Ja, veel meer mogelijkheden. Het belangrijkste voordeel, vind ik, is dat we meer op maat kunnen gaan werken.' (Respondent 6)

3. Welke elementen zijn essentieel om de digitalisering van het onderwijs succesvol te realiseren?

Uit de interviews blijkt dat een essentieel element om het onderwijs succesvol te digitaliseren, de **infrastructuur** is. Alle respondenten geven aan dat het een volledige en kwaliteitsvolle infrastructuur moet zijn. Enkele respondenten, namelijk de leerkrachten, zouden graag **administrator rights** hebben. Zodat ze zelf updates kunnen uitvoeren en programma's op de computers kunnen zetten. Daarnaast opteren twee respondenten voor een onbeperkte **internetverbinding** binnen de gevangenis. Volgens hen kan enkel zo het onderwijs een kwaliteitsvol onderwijsaanbod aanbieden aan de gedetineerden. Dit draagt tevens bij tot de normalisering van het onderwijs binnen de gevangenis. Gedetineerden moeten de kans krijgen om onderwijs te volgen binnen de gevangensmuren dat even kwaliteitsvol is als buiten de gevangensmuren. De overige bevroegden geven aan tevreden te zijn met een beperkte internetverbinding voor de cursisten. Volgend fragment duidt op de belangrijkheid van een onbeperkte internetverbinding:

'Je krijgt opdrachten en het eerste wat je moet doen is gaan googlen en kijken wat je terugvindt over een onderwerp. Om op basis daarvan, dan een studie te maken. Dat is heel vaak wat er gebeurt eh. Dat heb je eigenlijk onbeperkt internet nodig eh, dat is een basisvoorziening. Eigenlijk heb je een onbeperkte internettoegang nodig. Eigenlijk vind ik dat je er vanuit onderwijs naar moet ijveren dat elke cursist onbeperkt toegang heeft tot internet en dat omwille van zijn studiemogelijkheden.' (Respondent 10)

Coaching en begeleiding van de gedetineerden is eveneens nodig om het onderwijs succesvol te digitaliseren. Één respondent wijst erop dat in de eerste plaats gezorgd moet worden voor een goede **leeromgeving**. Gedetineerden moeten de kans krijgen om in een rustige omgeving te studeren. De meeste respondenten geven aan dat een ruime **toegankelijkheid** naar de ICT-infrastructuur noodzakelijk is. Gedetineerden zouden

dagelijks gebruik moeten kunnen maken van deze infrastructuur. De gedetineerden zouden tevens een **basiskennis** moet hebben over de ICT-infrastructuur. Een aantal respondenten pleiten ervoor om een basiscursus in te richten voor alle gedetineerden. Zo zijn alle gedetineerden op de hoogte van de werking van de ICT-infrastructuur. Het belangrijkste aspect is toch **de ondersteuning en feedback**. Gedetineerden moeten tijdens de digitalisering ondersteund en begeleid worden door coaches. De rol van coach kan door een leerkracht opgenomen worden. Deze dient de gedetineerde te begeleiden bij het zelfstandig verwerken van de cursus. Eveneens moeten gedetineerden uitleg en feedback kunnen vragen aan deze coach. Daarnaast moet de coach de gedetineerden blijven motiveren. Dit blijkt eveneens uit volgend citaat:

‘Dan gaat het voornamelijk over de voorwaarden die nodig zijn om gedigitaliseerd te werken met laaggeschoolden. Wat is de belangrijkste conclusie van zijn onderzoek geweest, is het staat of valt met de coaching die gebeurt door de leerkrachten. Het belangrijke aspect, het is de vierde keer dat ik het zeg denk, is dat er een leerkracht aan de andere kant van die lijn moet zitten die feedback en ondersteuning kan geven.’
(Respondent 4)

DEEL IV: Discussie

In volgend onderdeel zal gepoogd worden om de resultaten terug te koppelen naar de literatuur. Bovendien wordt dieper ingegaan op de belangrijkste resultaten. Daarnaast worden de beperkingen van dit onderzoek aangegeven.

Een strategische doelstelling in het beleidsplan van het domein onderwijs was, het onderwijs digitaliseren in alle gevangenissen van Vlaanderen en Brussel³¹. Uit dit onderzoek blijkt dat het onderwijs poogt om deze doelstelling te realiseren. Ten eerste moest een visie ontwikkeld worden omtrent de digitalisering. Dit hebben ze reeds gedaan. Daarna moesten ze deze visie overbrengen naar de partners. De houding van de respondenten duidt aan dat de verschillende partijen positief staan tegenover deze visie. De voordelen en mogelijkheden van de digitalisering vinden zij belangrijker dan de mogelijke risico's. Daarnaast moet elke onderwijscoördinator ervoor zorgen dat goede ICT-infrastructuur aanwezig is in de gevangenis. De resultaten geven aan dat in de gevangenissen nog veel inspanningen gedaan moeten worden om tot een degelijke basisinfrastructuur te komen.

Volgens een aantal respondenten is Justitie al enige tijd bezig met het 'Prisnet'-project. Dit project kan dan ook van start gaan zodra de minister haar toestemming heeft gegeven. Gestart zal worden met een proof of concept in de gevangenis van Hasselt. Dit is een technisch proefproject waarbij geen gebruikers betrokken zijn. In dit proefproject worden een aantal services getest, bijvoorbeeld e-learning, video on demand, een persoonlijk desktop (waar gedetineerden bijvoorbeeld hun persoonlijke rekening op kunnen raadplegen). Op al deze services wordt een risicoanalyse gedaan. Vervolgens zal bij een geslaagd proefproject de services bepaald worden die geïmplementeerd moeten worden. Justitie heeft twee belangrijk doelstellingen voor ogen heeft. Ten eerste willen ze voldoen aan de beginselen van de Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen

³¹ Decretale stuurgroep volwassenenonderwijs, Beleidsplan onderwijs aangedetineerden 2008-2012, <http://www.vocvo.be/node/181> 2011, 18.

en de rechtspositie van de gedetineerden³². Deze wet zegt dat detentieschade beperkt moet worden en dat de rechten van de gedetineerden gerespecteerd moeten worden. Prisnet speelt bijvoorbeeld een faciliterende rol bij het aanbieden van onderwijs en contact met de buitenwereld. Dit zal eveneens de detentieschade beperken. Ten tweede wil Justitie de dienstverlening aan gedetineerden verbeteren. Desalniettemin moet hier worden toegevoegd dat de gebruikers van Prisnet computervaardigheden moeten hebben. Eveneens is een basiskennis van de Nederlandse taal vereist. Deze voorwaarden zouden de werking van Prisnet wel eens kunnen bemoeilijken.

In de tussentijdse evaluatie van het decreet betreffende het volwassenenonderwijs kwam naar voor dat de samenwerking tussen de verschillende partijen minimaal was³³. Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt eveneens dat de verschillende partijen te weinig samenwerken. De respondenten geven aan dat de communicatie omtrent de digitalisering niet optimaal is. De partijen weten niet welke infrastructuur toegelaten is. Hieromtrent zou meer duidelijkheid geschept moeten worden.

Aangezien weinig onderzoek gevoerd is betreffende de digitalisering van het onderwijs binnen de gevangenis, zal dit onderzoek niet kunnen terugkoppelen naar eerder onderzoek.

Sommige respondenten opteerden voor een onbeperkte internetverbinding voor de cursisten. De lijst met basisinfrastructuur die opgesteld was door de werkgroep 'digitalisering', werd door de respondenten aanzien als tussenstap. In de toekomst moet het mogelijk zijn dat gedetineerden gebruikmaken van een onbeperkte internetverbinding. Wanneer de ICT-infrastructuur binnen de gevangenis hetzelfde is als buiten de gevangenis, draagt dit eveneens bij tot de normalisering van het onderwijs. Daarnaast zou een onbeperkte internetverbinding het onderwijs in de gevangenis kwaliteitsvoller maken. De andere respondenten zouden tevreden zijn als de basisinfrastructuur aanwezig zou zijn in de gevangenis. Het is opvallend dat maar twee bevroegden aangeven om de

³² Art. 4-8, Basiswet 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerde, BS 31 januari 2005, 2816.

³³ Tussentijdse evaluatie van het decreet betreffende het volwassenenonderwijs, januari 2010, 16-18.

basisinfrastructuur als tussenstap te zien. Hoewel alle respondenten zeer positief staan tegenover de digitalisering van het onderwijs in de gevangenis. Dit kan te maken hebben met het feit dat het draagvlak bij de burger nog steeds niet zo groot is. Daardoor zijn de verschillende partijen zeer voorzichtig. Het digitaliseringproces zal in kleine stappen geïmplementeerd moeten worden in de gevangenis.

Nog een merkwaardige vaststelling was dat bijna elke respondent het belang van coaching en begeleiding aanhaalde. Volgens enkele bevroagden zou de coaching een extra voorwaarde moeten zijn van de digitalisering van het onderwijs binnen de gevangenis. Begeleiding van de gedetineerden moet verzekerd zijn vooraleer het onderwijs gedigitaliseerd wordt. Aangezien gedetineerden vaak laaggeschoold zijn, is het erg belangrijk om de gedetineerden te motiveren. Een coach zou hiervoor een oplossing zijn. Deze kan de gedetineerden ondersteunen bij het studeren. Bovendien zouden de gedetineerden bij de coach terecht moeten kunnen met leervragen en studieproblemen. Een coach zou de gedetineerden kunnen helpen, wanneer het onderwijs gedigitaliseerd wordt. Door de digitalisering zullen een aantal zaken veranderen. Wanneer een coach de gedetineerden ondersteunt bij het ondergaan van deze veranderingen, zullen deze makkelijker en sneller kunnen omgaan met deze overgang.

Tevens moet melding gemaakt worden van een aantal beperkingen van het onderzoek. Tijdens dit onderzoek werden maar een beperkt aantal respondenten bevroagd. Een diepgaander onderzoek zou meer respondenten vereisen. Daarnaast waren de bevroagden tewerk gesteld in vijf verschillende gevangenissen. De resultaten kunnen dus niet veralgemeend worden, want niet alle gevangenissen in Vlaanderen en Brussel zijn onderzocht. Bovendien had de onderzoeker maar acht weken de tijd om het onderzoek te voeren. Een gedetailleerder onderzoek zal meer tijd vragen. Daarnaast moet toegevoegd worden dat dit onderzoek verkennend is. De antwoorden op de onderzoeksvragen zullen niet volledig zijn. Eventuele lacunes in het onderzoek kunnen voorkomen.

DEEL V: Conclusie en aanbevelingen

In dit verkennend onderzoek werd gepoogd een beeld te krijgen van het webleren en de digitalisering van het onderwijs in de gevangenis. Aan de hand van drie hoofdonderzoeksvragen werd dit onderzocht. Ten eerste werd onderzocht hoe ver het digitaliseringproces staat in de gevangenis. Een tweede onderzoeksvraag ging na wat de mogelijkheden zijn van de digitalisering van het onderwijs in de gevangenis. Een laatste onderzoeksvraag ging na wat essentieel was om de digitalisering succesvol te realiseren. De interviews werden afgenomen met personen die tewerkgesteld waren in de gevangenis.

Verschillende partijen zijn bezig met de digitalisering van het onderwijs in de gevangenis. De houding van deze partijen tegenover de digitalisering is zeer positief. Alle partners staan open voor die digitalisering. Desalniettemin blijft Justitie zeer voorzichtig. Een mogelijke verklaring hiervoor zou zijn dat Justitie schrik heeft voor de maatschappelijke reactie. Daarnaast werden door de respondenten een aantal risico's aangehaald. Het veiligheidsrisico kwam het meeste voor. De bevroegden waren bang dat misbruik gemaakt zou worden van die digitalisering. Toch waren de voordelen van die digitalisering van het onderwijs belangrijker dan de risico's. De digitalisering zou een positieve invloed hebben op de sociale re-integratie van de gedetineerden. Daarnaast kon het onderwijsaanbod verruimd worden. De digitalisering wordt in kleine stappen ten uitvoer gebracht. Het onderwijs voor de gedetineerden zal stilaan evolueren naar een gedigitaliseerd onderwijs.

In de tweede onderzoeksvraag werd ingegaan op de mogelijkheden van die digitalisering. Toch dient eerst de aandacht gevestigd te worden op de moeilijkheden waarmee de digitalisering van het onderwijs te kampen heeft. Contextgebonden moeilijkheden worden vaak aangehaald door de respondenten. Zo is het gevangenisregime heel strikt. Daarnaast zijn gedetineerden een moeilijke doelgroep. Het draagvlak bij het penitentiaire personeel en externe organisaties is eveneens niet groot. Zij zien vaak het nut van hulpverlening aan gedetineerden niet in. Qua aanwezigheid van basisinfrastructuur moet

nog veel gerealiseerd worden. Elke gevangenis, die onderzocht was, heeft te kampen met infrastructurele problemen. Zo kunnen gedetineerden in enkele gevangenissen niet aanmelden op een lokaal netwerk. Daarnaast hebben de meeste gevangenissen geen up-to-date hardware. De digitalisering van het onderwijs biedt veel mogelijkheden. In de toekomst zouden gedetineerden onderwijs kunnen volgen via het afstandsonderwijs. Daarnaast zullen zij dagdagelijkse zaken kunnen regelen met het cloud-computingsysteem. De didactische mogelijkheden zijn groter geworden dankzij de digitalisering. Daarnaast kan het onderwijs een ruimer onderwijsaanbod creëren. Eveneens zullen zij individugerichter kunnen werken met gedetineerden.

Twee factoren zijn belangrijk om het onderwijs succesvol te digitaliseren. Een goede, kwaliteitsvolle infrastructuur voorzien, is het eerste essentieel element. Tevens moet de infrastructuur volledig zijn. In de toekomst moet het mogelijk zijn dat cursisten gebruik kunnen maken van een (on)beperkte internetverbinding. Een tweede belangrijke element omvat de coaching en begeleiding aan de gedetineerden. Wanneer gedetineerden een opleiding volgen via het afstandsonderwijs, moeten zij voldoende ondersteuning en feedback krijgen van leerkrachten. De leerkrachten dienen de gedetineerden te motiveren en te begeleiden bij hun leerproces.

Om af te ronden, worden enkele aanbevelingen voor het werkveld geformuleerd. Ten eerste zou het nuttig zijn, mochten de verschillende partijen nog meer geïnformeerd worden. Uit het onderzoek blijkt dat er nog veel onduidelijkheden zijn omtrent dit onderwerp. De verschillende partners zouden meer betrokken moeten worden bij de digitalisering van het onderwijs in de gevangenis.

De basisinfrastructuur zou gezien moeten worden als tussenstap. In de toekomst zou het mogelijk moeten zijn een volledige ICT-infrastructuur aan te beiden. Het onderwijs binnen de gevangenis zou van dezelfde infrastructuur gebruik moeten kunnen maken als het onderwijs buiten de gevangenis.

Een laatste aanbeveling die gegeven wordt, gaat over de leeromgeving van de gedetineerden. De gedetineerden moeten kunnen studeren in een goede leeromgeving. Zij zouden dagelijks terecht moeten kunnen in een lokaal waar zij rustig kunnen leren. Daarnaast moeten zij de kans krijgen om vragen te stellen aan een leerkracht. Een leerkracht zou dagelijks aanwezig moeten zijn om de vragen van gedetineerden te beantwoorden. Die leerkracht dient de gevangenen eveneens te motiveren.

Om een beter en gedetailleerder beeld te krijgen van de digitalisering van het onderwijs in de gevangenis, is verder onderzoek vereist. Het onderzoek zou bijvoorbeeld uitgebreid kunnen worden naar meerdere gevangenissen, aangezien in dit onderzoek maar vijf gevangenissen onderzocht zijn. Zo zou eveneens onderzoek gevoerd kunnen worden naar mogelijke oplossingen voor de risico's die de digitalisering met zich meebrengt. Wanneer het onderwijs gedigitaliseerd is, kan nagegaan worden of dit een invloed heeft op de sociale re-integratie van de gedetineerden in de maatschappij.

Bibliografie

Basiswet 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerde, *BS* 31 januari 2005, 09.033.

Clark, R.C., & Mayer, R.E., *E-learning and the science of instruction*. San Francisco, Pfeiffer, 2008, 510.

Coudenys, S., “Opleidingsplan 2011: Onderwijs aan gedetineerden”, *Wonderwijs: onderwijs voor volwassenen* 2011.

Decretale stuurgroep volwassenenonderwijs, *Beleidsplan onderwijs aangedetineerden 2008-2012*, <http://www.vocvo.be/node/181> 2011, 27 (consultatie: 28 mei 2012).

Departement Onderwijs en Vorming, “Tussentijdse evaluatie: decreet 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs: rapport onderwijs aan gedetineerden”, januari 2010.

Fernandez, G., “WebLearn: A Common Gateway Interface (CGI)-Based Environment for Interactive Learning”, *JILR* 2001, 265-280.

Hellemans, A., Aertsen, I., & Goethals, J., *Externe evaluatie strategisch plan hulp- en dienstverlening aan gedetineerden: eindrapport*, juni 2008.

Projectnota afstandsonderwijs, 2012, intern document Vocvo (zie bijlage 1).

Strategisch Plan van de Vlaamse Gemeenschap, *Interdepartementale Commissie Hulp- en dienstverlening aan gedetineerden*, 3 juli 2000.

Vlaams Decreet 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs, *BS* 31 augustus 2007.

Vr. en Antw. VI. Parlement 2011-2012, 24 januari 2012, (Vr. nr. 322 P. Muyters).

<http://vdab.be/webleren/webleren.shtml>, consultatie: 28 mei 2012.

<http://www.weblerenmaakdeklik.be/>, consultatie: 28 mei 2012.

<http://www.vocvo.be/sites/default/files/Structuurschema%20hulp%20en%20dienstverlening%20aan%20gedetineerden%2020110427.pdf>, consultatie 28 mei 2012.

Bijlagen

Bijlage 1: Projectnota afstandsonderwijs in de gevangenis

Bijlage 2: Verslag: Werkgroep 'Digitalisering'

Bijlage 3: Vragenlijsten respondenten

Bijlage 4: Mindmaps opgesteld door de werkgroep digitalisering

Bijlage 5: Uitgeschreven interview

Bijlage 6: Codeboom

Bijlage 1: Projectnota afstandsonderwijs in de gevangenis

PROJECTNOTA AFSTANDSONDERWIJS IN DE GEVANGENIS

ALGEMEEN KADER: PRISNET

De digitale evolutie staat niet stil. Ook in het volwassenenonderwijs wordt digitalisering steeds belangrijker. Dit vertaalt zich onder andere in initiatieven van de overheid zoals Toll-net, het ondersteunend netwerk voor digitalisering van het volwassenenonderwijs.

Ook in de gevangenis is het belangrijk dat het volwassenenonderwijs de digitale evolutie kan verder zetten. Enerzijds trachten wij immers om het aanbod in de gevangenis zo sterk mogelijk te laten aansluiten aan het aanbod buiten. Anderzijds is de gevangenis een context die bij uitstek voordeel kan halen uit de digitalisering van het onderwijs. Zo kan afstandsonderwijs bijvoorbeeld een antwoord bieden aan de diverse noden van de gedetineerdenpopulatie, die nu in het groepsaanbod niet aan bod komen.

Sinds enkele jaren werkt DG EPI aan een digitaliseringsproces van de gevangenisadministratie. Het project draagt de naam Prisnet. De idee achter Prisnet is dat op termijn elke gedetineerde van op cel (of ten minste vanuit een computerlokaal of de bib) toegang kan krijgen tot een netwerk voor verschillende doeleinden. Enkele hiervan zijn:

- Het beheren van de rekening
- Telefonie
- Kantinebestellingen
- Inkijken van het gerechtelijk dossier
- Online solliciteren
- Vacaturedatabank raadplegen
- E-learning

Voor deze laatste drie faciliteiten kijkt DG EPI naar de Vlaamse partners om een constructieve samenwerking uit te bouwen. DG EPI biedt de technische mogelijkheid, de betrokken domeinen van de Vlaamse Gemeenschap zorgen voor de inhoudelijke invulling.

Voorlopig heeft DG EPI enkel een partnerschap met de VDAB. VDAB maakte niet enkel afspraken rond het solliciteren en werk zoeken, maar stelde ook zijn webleren cursussen (met coach op afstand) ter beschikking van gedetineerden.

E-LEARNING PROJECTEN IN DE GEVANGENISSEN

In verschillende gevangenissen is dit schooljaar concreet van start gegaan met een **e-learning project**. Het gaat hier enkel om het aspect e-learning, en niet om het gehele cloud computing project zoals hierboven beschreven (dat is nog niet operationeel). De e-learning projecten zijn niet toegespitst op onderwijs, maar op het aanbod webleren van de VDAB. De volgende gevangenissen nemen deel aan het project:

- Antwerpen
- Hoogstraten
- Brugge
- Ieper
- Tongeren
- Hasselt
- Leuven-Centraal

Ook in Ruiselede biedt men (reeds langer in pilootproject) e-learning van de VDAB aan. In dit project werken de lokale partners (justitie en Vlaamse Gemeenschap) samen om het webleren van de VDAB vorm te geven. Ook de onderwijscoördinatoren zijn bij deze projecten betrokken.

E-ONDERWIJS IN DE GEVANGENIS

Ook onderwijs wil op de kar springen van de digitaliseringsgolf in de gevangenis. In het kader van de e-learning projecten trachten we daarom vanaf schooljaar 2012-2013 op twee testsites te starten met afstandsonderwijs van de CVO. Het gaat om:

- de gevangenis van Antwerpen en CVO Antwerpen-Zuid
- Leuven-Centraal en CVO De Oranjerie

Het afstandsonderwijs van de CVO (en CBE) is anders georganiseerd dan het webleren van de VDAB:

- Het webleren van de VDAB is volledig geïndividualiseerd en kan op elk moment opgestart en beëindigd worden. Er is geen test of examen en dus ook geen officieel attest voor de opleiding. In deze vorm van afstandsleren staat de cursus centraal. De inbreng van de coach is minimaal (verbeteren van taken en feedback op problemen).
- Het afstandsonderwijs van de CVO en CBE is een groepsgebeuren. Hier staat niet de cursus maar wel de leerkracht centraal. De leerkracht selecteert of maakt zelf lesmateriaal en start op een welbepaald moment op met een groep (die onderhevig is aan de deler-regel) en begeleidt die tot het einde van de cursus. De cursus heeft een afgelijnde duur en een vooraf vastgelegd examenmoment. De leerkracht geeft tussentijds taken en opdrachten op met deadlines die moeten gehaald worden. Wanneer de cursist slaagt, ontvangt hij een officieel attest, gelijkaardig aan een attest behaald met een cursus in contactonderwijs.

Wat willen we doen?

- Een aanbod in **gecombineerd onderwijs** (dit is een combinatie van afstands- en contactonderwijs) opstarten in de gevangenis
- Een aanbod in volledig **afstandsonderwijs** opstarten – we hebben hierbij twee opties:
 - o In de gevangenis met een module voor de gedetineerden
 - o In het CVO met een module voor zowel gedetineerden als niet-gedeteneerde cursisten

Wat zijn de aandachtspunten?

- Aangezien de gedetineerden niet via internet op de leerplatformen van de centra kunnen, moet het lesmateriaal op de Moodle van Justitie geplaatst worden (deze is toegankelijk voor de cursisten via Prisnet). De leerkracht dient er hiertoe voor te zorgen dat:
 - o Het materiaal compatibel is met Moodle
 - o Er geen links in het materiaal zitten (deze werken niet vanuit de gevangenis)

We vragen hier dus een extra inspanning aan de leerkrachten om het cursusmateriaal aan te passen.

- De gedetineerden kunnen niet werken van op cel, en zijn dus gebonden aan vaste uren in een leslokaal of open leercentrum.
- In de gevangenis van Antwerpen is er vooralsnog geen OLC.
- Er is een communicatiemodule ontwikkeld voor cursisten zodat zij via de Moodle 'online' kunnen communiceren met de leerkracht. Deze communicatie dient wel steeds te verlopen via een lokale tussenpersoon, die belast wordt met het doorsturen van informatie in beide richtingen.

Wat zijn de concrete stappen?

- Er wordt in een overleg op 8/3/12 bepaald welke modules zullen opgestart worden door welk centrum
- **Toll-net** wordt gecontacteerd voor inhoudelijke ondersteuning
- September 2012: opstart eerste modules?

CONTACTPERSONEN

Project onderwijs:

Lokaal: de onderwijscoördinator

Bovenlokaal: Inge Van Acker, projectmedewerker onderwijs aan gedetineerden (inge.van.acker@vocvo.be)

Prisnet:

Benny Goedbloed, attaché ICT Justitie (Benny.Goedbloed@just.fgov.be)

Bijlage 2: Verslag: Werkgroep 'Digitalisering'

Werkgroep digitalisering

Datum: 13/02/2012

Locatie: Vocvo

Uur: 13.00u – 15.00u

Leden werkgroep: Brecht, An, Tineke, Siegfried, Philippe DR, Marty, Inge

Verontschuldigd: Philippe DR (Probleem CDRGA opleiding loodgieter); Brecht (Afwezig)

Verslag: Siegfried

Agenda:

1. Goedkeuring en opvolging vorig verslag

OK

2. Overlopen documenten:

a. Digitalisering in het VWO

Bijgeengesprokkeld op verschillende fora.

Beleidsplan ICT Vandenbroucke is laatste beleidsplan van de overheid op dit domein, het ging toen vooral over de invoering van de vakoverschrijdende eindtermen in het secundair. Maar er staat ook algemene visie in over ICT in het onderwijs.

Terminologie:

- ELP: elektronische leerplatform (vb blackboard, dokeos ...)
- ELO: veel ruimer, gaat om de omgeving die uitnodigt tot leren, het klaslokaal, de leerkracht, de ruimte, ...

Er is geen algemene visie met betrekking tot ICT opgelegd vanuit de overheid, maar elk centrum kan dit vrij invullen. De overheid stimuleert wel dat de centra een visie ontwikkelen.

b. Basisinfrastructuur ICT onderwijs

Dit is een logische opsomming.

c. Digitalisering bij Justitie

Cloud computing: in Hasselt zou men al vrij ver moeten staan, Brecht heeft hierover mailtje naar Tineke gestuurd. Dit komt er in alle gevangenissen, mss met uitzondering van gevangenissen die zullen worden afgebroken.

Visie van justitie: uitvoeren basiswet.

Sidis Suite: alle registratiesystemen van justitie in 1. (GREFFE, Acces, Sidis)

Waarschijnlijk zullen oude PC's personeel in PC lokalen worden geïnstalleerd.

Er mogen andere PC's in gevangenis worden gezet maar nooit op netwerk justitie, geen onderhoud ...

Je kan dus PC's voor PC lokaal aanvragen via justitie.

d. Europese good practices (pre-conference e-learning Gent)

Beveiligd internet:

Aanvragen toegang tot bepaalde sites + communicatiemogelijkheden coach

3. Verfijning aan de hand van de nieuwe informatie:

a. Basispakket infrastructuur

Wordt aangepast op mindmap (zie aangepaste mmp in bijlage).

PC lokaal: internet leerkracht
Prisnet = internet cursist
Lokaal netwerk
Hardware
Software
Randapparatuur

Service (technische ondersteuning/onderhoud)

Afspraken binnenbrengen materiaal

Elk lokaal: beamer + laptop
Internet LK
Prisnet

b. Visie op digitalisering van onderwijs aan gedetineerden

Er worden een aantal wijzigingen doorgevoerd aan de mmp. Zie aangepaste mmp in bijlage.

Doel: Digitale geletterdheid verhogen (gelijke kansen)
Flexibel maken onderwijs
Onderwijs op maat
Faciliteren onderwijs
Verrijken, optimaliseren en motiveren

Middel hoeft hier niet perse te worden verwoord. Maakt het mss wat ingewikkelder

4. Bepalen van de infrastructuurnoden in elke gevangenis (OD 5.2): aanpak?

Een van beide stagiaires van de KU Leuven zal werken aan het thema digitalisering en zij zal een overzicht maken van de aanwezige infrastructuur in de gevangenissen. Het resultaat zal naast het basispakket gelegd worden ter vergelijking. Na afronding van haar werk kunnen we bekijken hoe we dit verder aanpakken. De stage loopt tot eind april.

5. Opstellen stappenplan OD 5.3 : afspraken

Hiervoor is tijdens een vorige werkgroep al een aanzet gegeven, maar dit is toen niet in het verslag gezet. Het wordt toegevoegd aan dit verslag, Inge werkt het uit tot een stappenplan.

Datum volgend overleg: 26/4 of 27/4 (afhankelijk van beschikbaarheid Marty en Siegfried).

Marty en Siegfried laten ten laatste 27/2 iets weten. De voorkeur gaat naar 27/4.

Bijlage 3: Vragenlijsten respondenten

Vragenlijst BELEIDSMEDEWERKER

Voorafgaand:

Voorstellen van mezelf en mijn onderzoek

Vertrouwelijk

Duur: ongeveer 15 minuten

Gebruik van dictafoon

Concepten verduidelijken

Bedanken

Eigenlijke vragen:

1. Welke mogelijkheden ziet u met betrekking tot de digitalisering van het onderwijs?
 - a. Specifiek voor de uw gevangenis
 - b. Algemeen
2. Wat zijn volgens u de moeilijkheden met betrekking tot de digitalisering van het onderwijs binnen de gevangenis?
3. Wat is er allemaal aanwezig qua infrastructuur in de gevangenis?
 - a. Welke zaken mist u met betrekking tot de infrastructuur?
 - b. Weet u wat er aanwezig is in een gewoon leslokaal qua infrastructuur?
 - c. Weet u wat er aanwezig is in een computerlokaal qua infrastructuur?
4. Wat zijn volgens u de risico's van de digitalisering van het onderwijs binnen de gevangenis?
5. Zijn er volgens u voordelen in de digitalisering van het onderwijs?

Vragenlijst DIRECTIES:

Voorafgaand:

Voorstellen van mezelf en mijn onderzoek

Vertrouwelijk

Duur: ongeveer 15 minuten

Gebruik van dictafoon

Bedanken

Eigenlijke vragen:

1. Hoe staat u tegenover de digitalisering van het onderwijs binnen de gevangenis?
 - a. Weet u hoe Justitie zich daartegenover positioneert?
2. Wat zijn volgens u de moeilijkheden van de digitalisering van het onderwijs?
 - a. Wat zijn mogelijke oplossingen volgens u?
3. Zijn er risico's verbonden aan digitalisering van het onderwijs binnen de gevangenis?
4. Ziet u voordelen in de digitalisering van het onderwijs?
5. Wat is er mogelijk qua digitalisering van het onderwijs binnen uw gevangenis?
6. Is er al infrastructuur beschikbaar hieromtrent?
 - a. Zo ja, welke infrastructuur?
 - b. Zou u het overwegen om deze infrastructuur binnen te brengen in de gevangenis?
 - c. Wat mist er volgens u?
 - d. Zo nee, waarom niet?

Vragenlijst ONDERWIJSCOÖRDINATOREN

Voorafgaand:

Voorstellen van mezelf en mijn onderzoek

Vertrouwelijk

Duur: ongeveer 15 minuten

Gebruik van dictafoon

Bedanken

Eigenlijke vragen:

1. Welke mogelijkheden ziet u met betrekking tot de digitalisering van het onderwijs in de gevangenis?/ Wat ziet u als onderwijscoördinator mogelijk omtrent de digitalisering van het onderwijs?
2. Wat is er allemaal juist aanwezig in de gevangenis qua infrastructuur?
 - a. Wat is er niet aanwezig?
 - b. Hoe zou men dit kunnen oplossen?

3. Zijn er verschillen qua infrastructuur naargelang het type lokaal?
 - a. Wat is er aanwezig in een gewoon leslokaal?
 - b. Over welke infrastructuur beschikt men in een computerlokaal?
 - c. Wat is volgens u wenselijk?/ Welke infrastructuur is wenselijk
 - i. Waarom vindt u dat aangewezen?
 - ii. Zijn deze zaken voorhanden?
 1. Zo niet: Hoe zou men deze kunnen binnenbrengen in de gevangenis?
4. Zijn er volgens u risico's verbonden aan de digitalisering van het onderwijs?
 - a. Zo ja, de welke?
 - b. Zijn er eventuele oplossingen om deze risico's te vermijden? Welke?

Vragenlijst LEERKRACHTEN

Voorafgaand:

Voorstellen van mezelf en mijn onderzoek Vertrouwelijk

Duur: ongeveer 15 minuten

Gebruik van dictafoon

Concepten verduidelijken

Bedanken

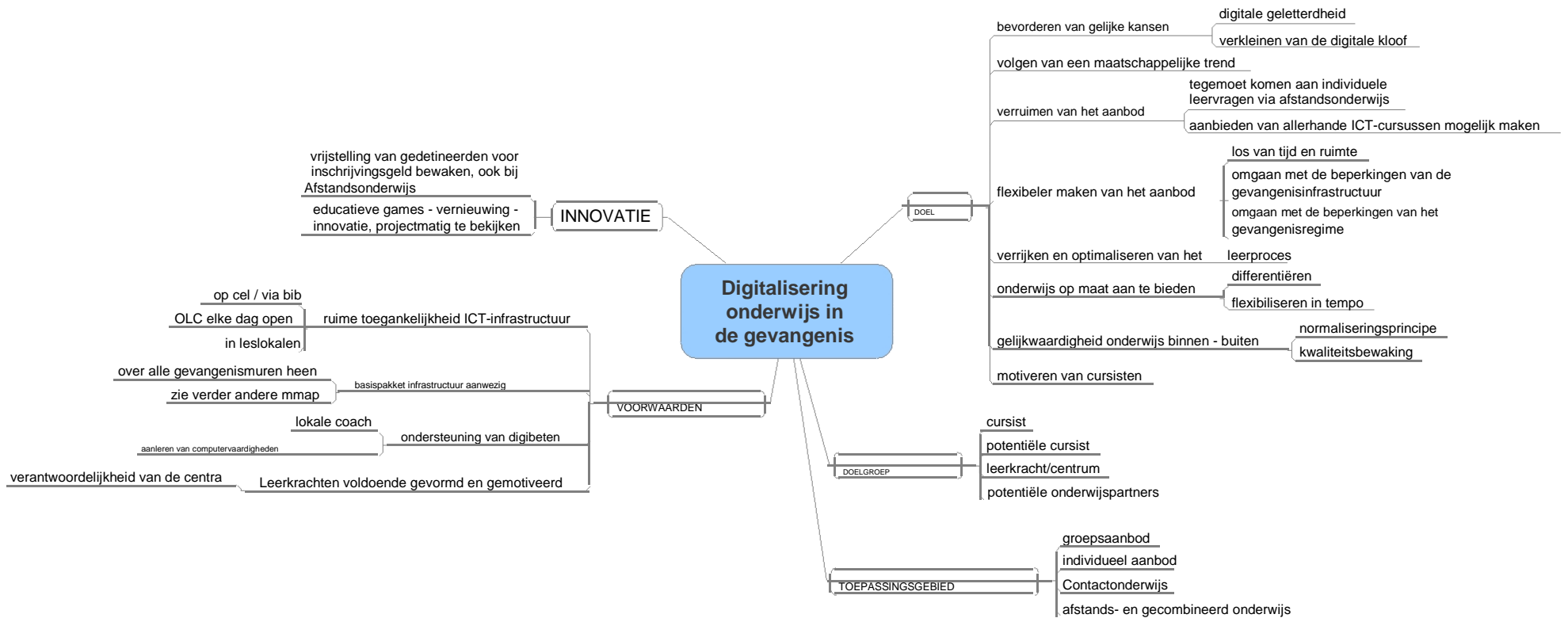
Eigenlijke vragen:

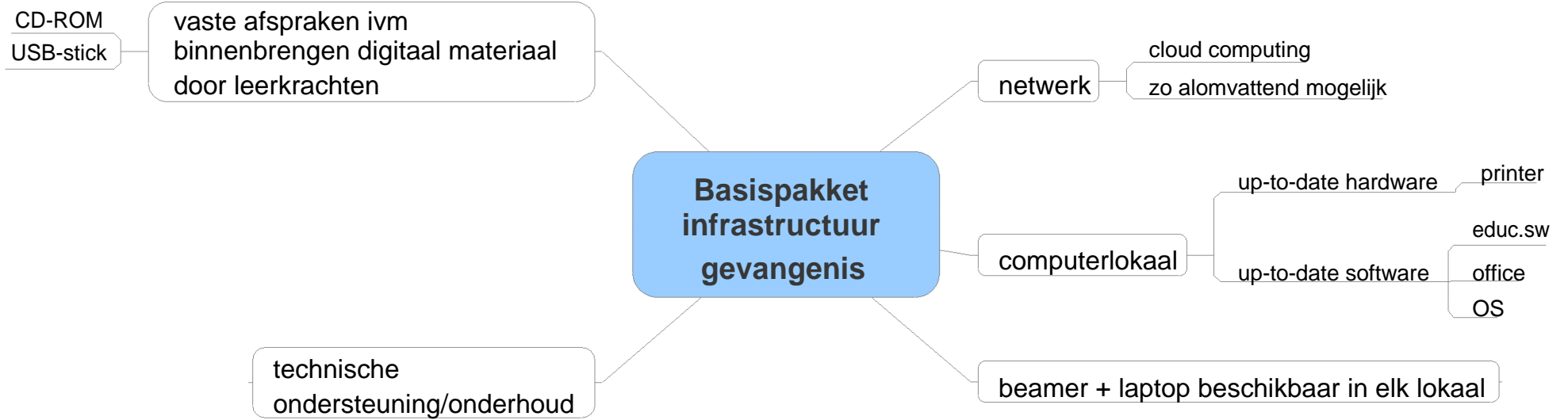
1. In welke gevangenis geeft u les?
2. Welke cursussen geeft u?
3. Hoe staat u tegenover de digitalisering van het onderwijs binnen de gevangenis?
4. Wat zijn volgens u de moeilijkheden van de digitalisering van het onderwijs?
 - a. Mogelijke oplossingen?
5. Ziet u voordelen in de digitalisering van het onderwijs?
6. Zijn er volgens u risico's verbonden aan de digitalisering van het onderwijs?
7. Wat moet er volgens u mogelijk zijn qua digitalisering?
8. Is er al infrastructuur beschikbaar hieromtrent?
9. Wat is er allemaal juist aanwezig in de gevangenis qua infrastructuur?
 - a. Wat is er niet aanwezig qua infrastructuur?
 - b. Hoe zou men dit kunnen oplossen?

10. Zijn er verschillen qua infrastructuur naargelang het type lokaal?
 - a. Gewoon leslokaal
 - b. Computerlokaal
 - c. Wat is volgens u wenselijk?
 - i. Waarom vindt u dat wenselijk?
 - ii. Zijn deze zaken aanwezig?
 1. Hoe zou men deze kunnen binnenbrengen in de gevangenis?

Bijlage 4: Mindmaps opgesteld door de werkgroep digitalisering

Zie hieronder

Bijlage 5: Uitgeschreven interview

Uitgeschreven interview leerkracht X

INTERVIEWER: Ik zal mij even voorstellen. Ik ben Eline en ik doe stage bij het Vocvo. Ik zit in het derde jaar Criminologie aan de K.U. Leuven. Mijn onderzoek gaat over de digitalisering van het onderwijs. Dit interview zal ongeveer een 20-tal minuten duren. Alles wat u zegt, zal vertrouwelijk en alleen door mij behandeld worden. Ik wil u ook alvast bedanken voor de medewerking. Hebt u zelf nog vragen?

LK: Nee hoor.

INTERVIEWER: Dan zal ik beginnen met mijn eerste vraag. In welke gevangenis geeft u les?

LK: Dat is in de gevangenis van Mechelen op de Liersesteenweg. Ik denk dat dat de enige gevangenis van Mechelen is hoor (lacht).

INTERVIEWER: Welke vakken geeft u?

LK: Ik geef daar bedrijfsbeheer.

INTERVIEWER: Ik zal u vertellen wat ik versta onder de digitalisering van het onderwijs in mijn onderzoek. Zodat we zeker over hetzelfde spreken. Het is wel de ideale wereld. In elke gevangenis moet er basisinfrastructuur aanwezig zijn, die zal ik subiet met u overlopen. Er moet een ruime toegankelijkheid zijn naar die ICT-infrastructuur, bijvoorbeeld op cel of in de bib. Er zou ook ondersteuning geboden moeten worden aan digibeten, aan mensen die totaal niet met de computer kunnen werken.

LK: Daar staat de realiteit redelijk ver vanaf eh.

INTERVIEWER: Nu vroeg ik mij af, hoe u staat tegenover de digitalisering van het onderwijs binnen de gevangenis?

LK: Wel, specifiek voor mijn vak, denk ik dat dat echt essentieel is eigenlijk. Omdat de opleiding bedrijfsbeheer opgesplitst is in twee modules. Een theoretische module en daarnaast een module ‘ondernemingsplan’ waarin cursisten zelf de ganse module moeten kunnen schrijven. Nu wat de theoretische module betreft, dat kan je wat opvangen, maar in de normale school probeer ik mijn cursisten zelf te laten zoeken op internet, bijvoorbeeld naar bronnen om inzicht te krijgen in de materie. Dat is spijtig dat dat niet voorhanden is in de gevangenis. Het is een beetje oubollig onderwijs, dat we op die manier moeten geven. Je kunt dat een beetje opvangen met kopies ter beschikking te stellen enz. Wat ik geprobeerd heb om te doen, is redelijk wat bronnen van internet, die ik verzameld heb in Word documenten te zetten. En dan via een USB-stick die opladen op de pc’s in de gevangenis. Ze zijn dus heel beperkt en in plaats van zelf naar een in een ongelimiteerde massa te kunnen zoeken, gaan zij zich moeten beperken tot wat ik hen aanreik. Ik heb dus al een voorselectie gemaakt. Het optimale zou eigenlijk zijn, zeker voor de tweede module: het schrijven van een ondernemingsplan, dat cursisten toch... . Ik kan mij voorstellen dat het in een gevangenis niet vanzelfsprekend is om onbeperkte toegang te hebben tot internet, maar daar moeten toch ergens mogelijkheden bestaan om daar filters op te zetten, zodat ze toch op een aantal manieren zelf informatie kunnen verzamelen en consulteren.

INTERVIEWER: Wat zijn volgens u de moeilijkheden van die digitalisering?

LK: Ik denk dat dat vooral te maken heeft met contacten met de buitenwereld eh. Ik denk dat het probleem, internet... . Ik heb daar eigenlijk onvoldoende zicht op dat er redenen zijn... . Ik weet ook niet of er gevangeniszen zijn die daar anders over denken, maar in Mechelen... . Dat was voor mij verwonderlijk, de eerste keer dat ik bedrijfsbeheer ging geven en ik zat in de vergadering toen ik vaststelde dat de cursisten geen internet hadden. Terwijl dat dat voor mij essentieel is. Ik denk dat dat de politiek is van misschien één of verscheidene gevangeniszen. Ik denk dat het te maken heeft met de bezorgdheid dat gedetineerden niet in contact kunnen komen met de buitenwereld, zoals ook gsm-gebruik verboden is in de gevangenis.

INTERVIEWER: Ziet u daar mogelijke oplossingen in?

LK: Zoals ik daarnet zei eh. Ik denk dat dat technisch mogelijk moet zijn om contact met de buitenwereld onmogelijk te maken. Maar dat er toch een aantal sites, ik denk alleen al maar aan krantensites, online consulteerbaar zijn. Als ik mij niet vergis mogen zij toch wel tv kijken, dus zij kunnen toch wel het nieuws volgen. Waarom dan niet in geschreven vorm eh. Ik zie dat je spreekt van het openleercentrum en de bib. Ik weet niet, in de bib is er misschien beperkte toegang tot het internet, dat durf ik niet zeggen maar ik heb daar ooit zoiets van gehoord. Je zou het een keer moeten nakijken ter plekke zelf. Ik geef dus les in een leslokaal. Daar staan nog wel een aantal oude pc's ter beschikking, dus ik kan hen wel met een aantal softwarepakketten laten werken. Hoofdzakelijk zal dat dan tekstverwerking zijn om hun module te schrijven, om hun ondernemingsplan te schrijven. Maar daar stopt het dan eigenlijk.

INTERVIEWER: Ziet u voordelen in de digitalisering van het onderwijs binnen de gevangenis?

LK: Ja, voor mijn cursus zeker. Ik ben daar sterk vragende partij voor, omdat het een meerwaarde is voor de cursisten eigenlijk. Ik denk door die digitalisering bied je eigenlijk een manier aan de cursisten om zelfredzaam te worden. Zoals we dat ook in het regulier onderwijs doen, zie ik niet in waarom we dat voor de gedetineerden zouden onthouden. Daar zitten ook cursisten tussen die wel nog iets van hun leven willen maken en ik denk dat we dan die mogelijkheden moeten aanreiken om dat zo goed mogelijk te kunnen doen.

INTERVIEWER: Ik had het net over moeilijkheden, maar nu zou ik het ook graag even hebben over de risico's. Zie je risico's in die digitalisering?

LK: Daar heb ik eerlijk gezegd nog niet over nagedacht. Risico's, wat bedoel je dan juist?

INTERVIEWER: Euhm, de gevaren die die digitalisering met zich meebrengt.

LK: Wat ik als risico van die digitalisering zie, is dus, als we het dan over toegang tot het internet hebben, dat contact met externen. Daarnaast weet ik niet over echt risico's aan verbonden zijn. Dat zou ik niet dadelijk kunnen zeggen. Allé, op het eerste zicht zou ik zeggen dat er geen risico's zijn.

INTERVIEWER: Oké, en wat moet er volgens u mogelijk zijn qua digitalisering?

LK: Ja, we hebben dus een aantal mogelijkheden om op pc's te werken, daar worden ook ICT-cursussen gegeven in de gevangenis. Dat is voor een stuk al wel mogelijk. Ze kunnen wel ICT-cursussen volgen, maar ik denk dat het verder moet kunnen gaan. De ICT zou ruimer gebruikt moeten worden om hen allerhande materie zelf te laten ontdekken. Dat is mijn idee daarrond. Ik weet niet of dat uw vraag beantwoordt.

INTERVIEWER: Kunt u mij eens vertellen wat er allemaal juist aanwezig is in de gevangenis qua infrastructuur?

LK: We hebben de beschikking over een paar laptops, dus dat maakt wel mogelijk dat je als leerkracht PowerPointpresentaties kunt doen. Daar maak ik gebruik van. Daarnaast zijn er een klein tiental vaste pc's waarop een aantal programma's staan, zoals tekstverwerking, rekenblad. Dat is voorhanden, daarnaast zie ik niet echt veel mogelijkheden. Maar van die laptops mogen de cursisten er ook een aantal gebruiken. Er zijn vier laptops ter beschikking, waarvan de leerkracht er één van gebruikt om met de beamer te werken. De andere kunnen door de cursisten gebruikt worden. Dus ik denk wel dat voor de meeste cursussen het mogelijk is om voor iedereen een laptop of pc te voorzien.

INTERVIEWER: Zijn er zaken die u mist qua ICT-infrastructuur?

LK: Euhm, in mijn geval vooral die toegang tot het internet. Het blijft altijd rond hetzelfde draaien. Dat is heel specifiek voor mijn cursus eh, ik weet niet wat de andere cursussen hiervan denken, daar heb ik geen zicht op. Wat er eigenlijk allemaal ontbreekt, ik ben heel gelimiteerd tot mijn domein eh.

INTERVIEWER: Er zijn verschillende leerkrachten die het internet aangeven als gemis. Zijn er verschillen qua infrastructuur tussen een gewoon leslokaal en een computerlokaal?

LK: Het lokaal waarin ik lesgeef, dat loopt gewoon door elkaar. Je hebt gewoon een lokaal waarin computers staan. Het verschil, ik weet niet in hoeverre dat mogelijk is... . Wat misschien nuttig zou zijn, is dat sommige lessen in de bib zouden kunnen gegeven

worden. Omdat je dan een combinatie zou kunnen doen, ik denk ook dat daar enkele computers staan, maar dat je een combinatie zou kunnen maken van internet, voor zover dat mogelijk is of een beperkte toegang tot internet, met andere te raadplegen bronnen. Maar dat valt dan buiten uw vraag over de digitalisering.

INTERVIEWER: Oh, dat is niet erg. Alle suggesties zijn welkom. Ik heb hier een paar documenten meegekregen die opgesteld werden door de onderwijscoördinatoren en die zou ik met u graag eens overlopen. Dit is een algemeen document over de digitalisering van het onderwijs binnen de gevangenis, heeft u daar nog opmerkingen, toevoegingen over?

LK: Wat hier interessant zou zijn, dat is die digitalisering, dan wordt er gesproken van afstandsonderwijs. Specifiek voor mijn cursus, het schrijven van een ondernemingsplan, dus de cursist werkt zelf en wordt gestuurd en begeleid, maar het is niet nodig omdat allemaal in contactonderwijs te gaan doen. Als dat mogelijk zou zijn, dat zou ideaal zijn. We doen dat niet in Mechelen, maar er zijn toch verscheidene centra waar bedrijfsbeheer aangeboden wordt in gecombineerd onderwijs. Ik zou dat ook liefst zo doen. Dat is alleszins iets waar ik bijzonder achter sta. Euhm, op cel, van mij mag dat eh. Als we spreken van gecombineerd onderwijs dan zou de cursist vanuit zijn cel kunnen werken eh. Of het mogelijk is, dat weet ik niet wie daar inspraak in heeft. (stilte) Ik denk dat ik het meeste van die zaken al een beetje heb aangeraakt. Gelijkwaardig onderwijs binnen en buiten vind ik ook belangrijk. Het motiveren van de cursisten. Als je uw cursisten zelfstandig wilt laten leren, sommigen gaan dat een uitdaging vinden en ik ben daar ook grote voorstander van, want leren doe je zelf. Ik heb gisteren nog een tekst gelezen over 'van instrueren naar activeren', dus de visie van onderwijs is geëvolueerd van kennisoverdracht door een docent naar proberen cursisten aan te zetten om zelf actief te zijn. Ik sta daar heel sterk achter. Ik weet niet of elke cursist daar even gemotiveerd voor is, want in de gevangenis hebben we wel een deel mensen, die les volgen om uit cel te zijn. Nu moet ik zeggen dat dat in bedrijfsbeheer heel goed meevalt. De meesten die om die reden komen, vallen uit na een paar lessen, omdat het niet zomaar vrijblijvend aanwezig zijn, is. Ik sta er achter om cursisten te motiveren. Het is natuurlijk niet

voldoende om hen dat zomaar ter beschikking te stellen, daar ga je als leerkracht de motivatievoorwaarden moeten kunnen aanreiken om daar dan ook mee te werken eh.

INTERVIEWER: Ik heb ook van een aantal leerkrachten gehoord dat die coaching heel belangrijk vonden.

LK: Ja, dat is... . Allé, ik heb het woord niet gebruikt, maar dat bedoel ik ermee eh. Als leerkracht moet je in eerste instantie de cursisten sturen, begeleiden. Nadien kan je die wat meer loslaten. Je bent meer zo de coach die toeziet op de cursisten of ze op de juiste manier bezig zijn, daarnaast moet de leerkracht ook regelmatig feedback geven eh. Het mag zeker niet zijn dat we zeggen van, we geven hen die mogelijkheden en ze gaan 100 lestijden aan hun ondernemingsplan werken en op het einde komen ze het mij afgeven. Dat is het natuurlijk proces niet eh. Het is ook de bedoeling dat daar een vorm van constante evaluatie ontstaat eh. Je bent bezig met uw cursisten en je moet daar voortdurend zicht op hebben en terugkoppelen naar wat ze aan het doen zijn. Eventueel bijsturen als ze verkeerd bezig zijn eh. Dat coachen is inderdaad echt belangrijk. Op het eerste zicht heb ik daar niet veel aan toe te voegen. Ik denk dat dat een gedetailleerde weergave is van wat we hier zo'n beetje zwalpend proberen te doen.

INTERVIEWER: Ik heb ook een lijst met de ideale basisinfrastructuur op. Het is opgesplitst in een gewoon leslokaal en een computerlokaal. Zou u deze ook eens willen bekijken?

LK: Die vaste afspraken bestaan al. Euhm service, dat is de ondersteuning van de gevangenis en het onderhoud, euhm daar weet ik niets over. Bij mij vallen die lokalen dus samen eh. Dus beamer en laptop zijn beschikbaar. Maar internet dus niet eh. Wat is Prisnet?

INTERVIEWER: Dat is een project waar Justitie mee bezig is om in de toekomst een beperkte internetverbinding te voorzien. Nu gaan ze proberen om alle gedetineerden op de server van Justitie te laten. Dan zouden ze daar informatie kunnen vinden over allerhande zaken, bijvoorbeeld educatieve software. Misschien in een later stadium wordt dat dan beperkt internet.

LK: Dat is eigenlijk wat we in het begin van het gesprek aangeraakt hebben. Schijnbaar is het technisch toch mogelijk en is de intentie toch aanwezig. Up-to-date hardware dat is er niet, als je de pc's ziet staan. Allé, daar wil ik zeker niet over klagen maar het zou beter kunnen. Die Prisnet, dat zou wel schitterend zijn eh. Van het internet staan we nog heel ver af hoor. Up-to-date software zal waarschijnlijk redelijk goed zijn. Al mijn informatie die ik download had van internet en die ik in Worddocumenten gezet had, heb ik dus op een USB gezet. Toen is er een verantwoordelijke van de gevangenis gekomen om die op te laden op die pc's. Toen dat gebeurd was, heb ik gezien dat er een bruikbare software op de computers stond, alleszins wat tekstverwerking en rekenblad betreft. Randapparatuur, er staat één printer. Scanner is er niet en de printer is dan zo'n verouderde bak eigenlijk. Ik dacht om hun ondernemingsplan af te drukken, dus die pc's aan te sluiten op die printer, maar dat is onmogelijk. Ten eerste is die kwaliteit bijzonder slecht. Op zich maakt dat niet uit, maar daar kan je geen negen exemplaren van vijftien bladzijdes op een normale tijd mee afdrukken. Randapparatuur, up-to-date hardware helemaal niet. Lokaal netwerk is er ook niet. Prisnet en internet voor de leerkracht is er ook niet. Daar is nog veel werk aan op de software na. Ik vind wel dat aan de perspectieven van de toekomst gewerkt wordt.

INTERVIEWER: Oké, dat was alles dan. Hebt u er zelf nog iets aan toe te voegen?

LK: Dat je altijd contact mag opnemen als je nog met andere vragen zit. Dit is een belichting vanuit mijn invalshoek, maar misschien is dit bij andere anders.

INTERVIEWER: Bedankt!

Bijlage 6: Codeboom

Houding tegenover digitalisering van het onderwijs binnen de gevangenis

Directie

Positief

Negatief

Beleidsmedewerker

Positief

Negatief

Onderwijscoördinator

Positief

Negatief

Leerkracht

Positief

Negatief

Justitie

Positief

Negatief

Zeer voorzichtig/ bang voor maatschappelijke reactie

Problemen/ Moelijkheden

Context

Beperkte knowhow

Infrastructureel

Financieel

Samenwerking tussen Vlaamse Gemeenschap en Justitie

Gebrek aan coaching en begeleiding

Oplossingen voor moeilijkheden

Risico's

Directie
Beleidsmedewerker
Onderwijscoördinator
Leerkracht
Justitie

Oplossingen voor risico's

Directie
Beleidsmedewerker
Onderwijscoördinator
Leerkracht
Justitie

Mogelijkheden

Gevangenis:
 Nieuwe projecten
 Gedetineerden
 Omgaan met PC's
Onderwijs
 Ruimer aanbod

Voordelen

Gedetineerden
Onderwijs

Infrastructuur in de gevangenis

Toekomst

Aanvullingen lijst